

НАША

ВСЕУКРАЇНСЬКА
ПРАВОСЛАВНА
ГАЗЕТА

ВІРА

м. Київ

Газета заснована 1 вересня 1989 року

Наш індекс 61671

Бог предвічний народився. Славимо!

РІЗДВЯНЕ ПОСЛАННЯ

Варфоломій

**Милістю Божю Архiepіскоп Константинополя —
Нового Риму і Вселенський Патріярх**

**Для повноти Церкви
Благодать, Мир і Милість**

**від Спасителя Христа, що народився у Вифлєсмі
«Христос народжується, славете,
Христос на землі, звеличуйте».**

Радіймо радістю невимовного блаженства янголів Божих, що перед нами співали: «Слава во вишнях Богу і на землі мир, а між людьми добра воля».

На превеликий жаль, сьогодні на Землі ми бачимо і війни, і загрози війни. Попри все, радісна вість — над усе. Мир дійсно прийшов на землю через примирення між Богом і людьми в особі Ісуса Христа. На жаль, ми, людські істоти, не примирилися — нехтуючи священну волю Божу. Ми далі носимо ненависть один до одного. Ми чинимо кривду один одному через фанатизм у релігійних і політичних переконаннях, через жадібність до матеріальних благ, ми йдемо шляхом експансії в здійсненні політичної влади. І тут причина конфліктів між нами.

У 313 році освічений Римський імператор Св. Константин Великий у Мілані видав указ, який дав свободу сповідання християнської віри, свободу будь-якої іншої релігії. На жаль, через 1700 років ми знов терпимо переслідування християн.

Тепер економічна конкуренція шириться в глобальному масштабі, а погоня за ефемерним прибутком позиціонується як основна мета. Наслідки надконцентрації багатства в руках небагатьох і матеріального зuboжіння людських мас ігноруються. Ця диспропорція, що представлена у світі як фінансова криза, по суті є продуктом моральної кризи. Людство, на жаль, не надає належного значення цій моральній кризі.

Для того, щоб виправдати байдужість до людей, посилаються на принцип вільної торгівлі. Але вільна торгівля не дає ліцензії на злочин. І злочинної поведінки у світі набагато більше, ніж те, що записано в кримінальному кодексі. Вона включає в себе багато такого, що не може бути передбачене нормативними актами, таке, як конфіскація власності людей нібито законними способами. Оскільки такі регулюючі закони не можуть бути офіційно введені, дії меншості громадян часто виражаються в переступі меж, що викликає порушення соціальної справедливості та миру.

З позицій Вселенського Патріярхату ми уважно стежимо за «знаменнями часу», скрізь чутними «голосами» «війни і заворушення» — «Повстане народ на народ, і царство на царство. І будуть землетруси великі та голод, та помір місцями, і страшні та великі ознаки на небі» (Лк. 21:10 – 12). У багатьох відношеннях ми переживаємо те, про що Святий Василій писав: «У любові дві прикметні особливості: сумувати й мучитися через те, що улюблений терпить кривду, а також радіти і трудитися на користь його. А хто не так вважає, той вочевидь не любить брата або сестру свою» (Василій Великий, короткі правила, PG31. 1200A) Саме тому,

Закінчення на стор. 2

Іл. — композиція Зіни Косицької

À ÖÛÏ Ì Ó ×ĒÑË:

ÔÀÐĒÀÀ Ì ÀÑÓÀÔÏ ĒÏ ÀÏB	2
Ì Ē ÓĒÐÀÏÏ ÔÏ, ÀĒÓĒË Ì ...	3
ÏÐÐÀÔÏÏ Ì ÀĒËÇÏ Ó ÔÐĒĒÓĒĒË ÑÛĒËĒ ÔÏĒË ÑÏ ÔÏÏ	4-5
Ì ÓÇĒ×Ï À ÑÏ Ì ÀÏÀÛ ÑĒĒÛÀÑÓÐÏ ÀÀ	6
ÀÏ ÔÏÏ ÔÏB — ÓÀÏ ÔÐ ÐÀÏ Ì ÛÏ ÀÏ ÔÐĒĒÓĒĒË ÑÓÀÀ	12-13
ÔÀÀ×ÀÏ ĒÏÀ ÀÓÀ Ó ĒÀÇÏÐĒÀÔ	14-15

**Вітаємо наших читачів з Різдвам
Христовим і зичимо щедрого доброго Року!**

РІЗДВЯНЕ ПОСЛАННЯ...

Закінчення

з цього священного Престолу і центру Православ'я ми проголосуємо майбутній новий рік Роком глобальної солідарності.

Ми сподіваємося, що таким чином зможемо належно привернути увагу людей до величезної проблеми бідності, а також до необхідності вжити заходів, щоб заспокоїти потреби голодних і упосліджених.

Як ваш духовний отець і очільник Церкви, просимо про підтримку всіх осіб і урядів доброї волі про зусилля любови, щоб ми могли відчутно мир Господа на землі – мир, оголошений ангелами від немовляти Ісуса. Якщо ми справді бажаємо цього миру, що вищий від усякого розуму ми зобов'язані діяти наполегливо і відчутно, і ніколи не бути байдужими до духовних і матеріальних проблем наших братів і сестер, для яких народився Христос.

Любов і мир є найважливішими в житті учнів Господа, і в житті кожного християнина. Отже, підтримуймо один одного глобальною солідарністю, робімо свідомі зусилля – як люди і народи – для подолання нелюдських наслідків, створених величезною нерівністю, а також визнаємо права всіх людей, права найслабших серед нас, щоб кожен мав можливість користуватися речами, необхідними для життя лю-

дини. Таким чином ми в міру людської можливості – сприятимемо досягненню миру на землі.

Разом з усіма Божими творіннями ми величаємо Різдво Сина і Слова Божого від Діви Марії, схилимося перед новонародженим Ісусом – нашим просвітленням і спасінням, нашим захисником у житті – і співаємо, як псаломспівець: «Господь мого світло й спасіння моє, кого буду боятись? Господь — то твердиня мого життя, кого буду лякатись?» (Пс. 26:1), «Сьогодні в Давидовім місті народився для вас Спаситель» (Лк. 2:11), «Господь Саваот — Він Цар слави!» (Пс. 23:10)

Ми сподіваємося, щиро і гаряче молимося, щоб зоря 2013 засяяла для всіх, щоб був рік вселенської солідарності, свободи, доброї волі, миру і радості. Маємо Слово Предвічного, який народився в яслах, який об'єднав ангелів і людей в один порядок і лад. Задля миру на землі благословляє світ божественний дар Його любови. Амінь.

Фанар

ВАРФОЛОМІЙ

*Милість Божою Архиепископ
Константинополя — Нового Риму і Вселенський Патріярх*

Для повноти Церкви Благодать, Мир і Милість від Нашого Спасителя, народженого у Вифлеємі

Христос з ікони Мати Божа з Дітям.
Поч. XVIII ст., Україна

ЦЕРКВА І ЕСХАТОЛОГІЯ

Йоан ЗИЗУЛАС,
Митрополит ПЕРГАМСЬКИЙ

***

З великою радістю прийняв Ваше великодушне запрошення бесідувати з цього амвону, і для цього є три причини. По-перше, місто Волос асоціюється у моїй свідомості з місцем, що має багатівкову культурну спадщину з винятковими зразками мистецтва й писемності, місцем зародження і взаємозбагачення ідей і духовних течій, котрі вирішально вплинули на новітню історію грецького народу.

По-друге, це місто за останні роки удостоїлося чести мати таких великих ієрархів як теперішній архієпископ Атенський Христоводул і діючий архієпископ Волоса преосвященний Ігнатій, котрий лише за два роки правління цією єпархією розвинув і продовжує розвивати духовну діяльність, що охоплює майже всі аспекти церковного і навіть громадського життя цього регіону. Особливо треба наголосити, що в своєму служінні місцевий єпископ не забув про доконечність богословської освіти для кліриків і мирян та заснував для них Богословську Академію.

Крім того, він передав її в руки нових освічених богословів, завдяки яким православне богослов'я виривається з непроникного полону академізму і пієтизму і розпочинає діалог з сучасними течіями, що беруть до уваги потреби інтелігенції і громадського життя. Це те, що робили свого часу Отці Церкви і що украй потрібно відновити в нашу епоху. Позаяк ні Церква не може жити без богослов'я, ні богослов'я не має без Церкви жодного сенсу. Богослов'я — це те, що визначає життєву спрямованість Церкви та її орієнтири, організує її діяльність та завдання. Бо Церква — це місце, де богослов'я стає життям, набуває плоти і крові, перестає бути лише теорією.

Третью і головною причиною, через яку з особливою радістю прийняв запрошення на цю зустріч, є її тема. Годі знайти сьогодні для нас щось більш вчасне, ніж поставити собі питання: що таке Церква?

І мабуть ніщо в наш час не забу-

те настільки, як забути есхатологічна природа Церкви. Досить сильною в новітні часи була тенденція (переважно на Заході, але свого часу на православному Сході), коли Церква прагнула зробитись якимсь органом і стати своєрідним продовженням історії (те, що ми називаємо наростаючою «світськістю»). **Тому в наш дні вже стуканє в двері потреба, щоб Церква згадала про те, що своєю справжньою іпостасю вона черпає не в минулій своїй історії, хоч би яка була багата й славна та історія, і не в теперішній своїй діяльності та проповіді, хай які в ній вагомі та вражаючі, а в майбутньому — у прозорині нового світу, не такого, яким він був чи який є нині, але яким він буде в кінці історії.** Це, як видно, не зречення історії, не відкидання минулого чи теперішнього життя, а критерій, за допомогою якого Церква визначає власну позицію стосовно свого минулого та сучасного, тобто в стосунку до світу й історії.

Якщо б ми спробували, як то нині модно в засобах масової інформації, поставити сучасним віруючим нашої Церкви — цим 98 відсоткам населення нашої вітчизни, яке заявляє про своє православ'я, питання: «Що таке Церква?», — то яку отримаємо відповідь? Переважна більшість опитуваних опиниться в складному становищі. Вони подивляться на нас шанобливо — явна ознака того, що ми можливо багато чого навчили їх в катехитичних школах в царні віри й моралі, та не навчили найголовнішому — розуміти, що таке є Церква. Коли ж ми поставимо це питання найбільше, запідозрюваним в невіданні — нашим клірикам і богословам, — і дамо їм час на роздуми й пошук відповіді у їхньому власному досвіді спілкування з Церквою, то зіткнемося з дуже цікавими відповідями. Кожен висловить власний погляд на Церкву як винятково важливий. Та воно дійсно так і є: розуміння будь-якої сутності висновується із знаходжен-

ня її видового вирізнення з-поміж інших сутностей. Щоб визначити, ким і чим є конкретна людина, яка її особистість, ми повинні знайти те, що цілком відірізняє її від інших людей. Недостатньо самих імені і прізвища, душевних і тілесних відмінностей (ріст, колір очей і ін..) чи віросповідання, бо все це можна знайти і в інших людях.

Для повної ідентифікації людини ми врешті-решт звертаємося до даних, котрі вичерпно відрізняють особу від інших людей. До недавнього часу це були відбитки пальців, а в майбутньому будуть цифри ДНК. Це правило має діяти і в нашому випадку, при визначенні сутності Церкви: що вичерпно відрізняє її від інших спільнот, котрі існують в історії і в суспільстві? Якщо в цьому процесі з'ясується, що ознаки, які ми вважаємо видовою відмінністю Церкви, можуть бути і в інших спільнотах історії чи сучасності, то нам доведеться шукати сутність Церкви в іншому.

За відповідями, що їх ми могли б отримати на запитання «що таке Церква?», в нашому православному світі, ми мали б змогу розділити притаманні більшості людей уявлення на такі групи:

1. Поняття про Церкву з точки зору віросповідання.

В цьому випадку в якості головної ознаки, яка відрізняє Церкву від інших спільнот, постає її догматичне вчення (маємо тут на увазі певні параграфи віросповідання, котрі слід переписати і прийняти в даному викладі, не маючи потреби узгоджувати з ними власне життя і навіть своє ставлення до інших людей та настанов Церкви. Тут ми маємо справу з **ідеологізацією Церкви**: в цьому випадку вона стає зібранням особистостей, які приймають визначення «ідеї» і його вважають достатнім, щоб говорити про Церкву. Таким чином, в якості характеристики Церкви постає термін «православ'я», який в даному разі виступає як **ідеологія**, тобто спроба нав'язати певні погляди, в суті теоретичні, від сприйняття яких зале-

жить дієспроможність тієї чи іншої Церкви або її сутність.

Віддавна ознакою Церкви була боротьба за збереження і захист її догматів. Єресь, тобто відхилення від того, у що вірять і що сповідає в своєму Символі Віри Церква, автоматично виводить людину за її межі. Однак проблема починається тоді, коли ця точка зору абсолютизується і стає критерієм визначення сутності Церкви, на відміну від всіх інших її ознак. Ось такий приклад: ревнитель православ'я, із тих, котрі останнім часом повсюди витупають, коли запитали, хто його єпископ, відповів: «Христос».

Отже, ця людина вірила, що може бути православним, не будучи належною до жодного єпископа, оскільки, на її думку, всі єпископи недостатньо відповідні сповіданню віри. Для такої людини Церква — це прийняття догматів, і в жертву цьому уявленню приноситься поняття єдності з єпископом.

В даному випадку проблема полягає не в сповіданні віри, котра є основоположним елементом Церкви. Тут забувається, що **догмати — не самоціль, вони існують для нашого спасіння в Тілі Церкви**. Всі Вселенські Собори, що викладали догмати, завершували анафематизмами, тобто відлученням від Божественного Причастя. Жодним чином не є спасенням вірити в правильні догмати і бути відлученим від єпископа і Божественної Євхаристії, на якій він предстоїть. Схизма є перепорою для нашого спасіння, навіть коли віра наша правильна. Моя бабуся не знала догматів Церкви, як до речі і багато простих віруючих. Але вона прожила християнське життя і знайшла спасіння в Церкві. Для неї Церква не була ідеологією, і спасіння для неї полягало в причетності до Тіла Церкви.

2. Поняття про Церкву з точки зору моральності

Тут головною характеристикою Церкви стає моральне життя, в усіх смислах бездоганне поведіння її членів. Абсолютизація цього критерію може до-

Сполохи думки

Максим БУТКЕВИЧ

ІРРАЦІОНАЛІЗМ У ХРИСТІЯНСЬКІЙ ФІЛОСОФІЇ

«Віра твоя
спасла тебе»

(Новий Заповіт)

Християнство є унікальним
вищем в історії людства.

Св. Франциск Асизький. Джуліано да Ріміні. 1307

Жоден учений, що не стоїть на його позиціях, досі не зміг пояснити усіх особливостей і загадок цієї найпоширенішої із світових релігій.

Дивно перш за все має виглядати поширення християнства. Скільки б не казали про «пригноблені маси трудящих і рабів Римської імперії, яких приваблювала ідея соціальної справедливості хоча б у потойбічному житті», головним фактором явно було не це.

Тим більше дивним має виглядати таке швидке його поширення, що це було поширення релігії, яка протиставила себе світові. Світ, а тим більше тогочасний античний світ часів занепаду, був абсолютно чужим християнству — його основам, заповідям, вимогам. У християнстві особливий наголос на цьому робив ап. Іоан.

Цей світ неприйнятний для християнина з моральної точки зору: «Ми знаємо, що ми від Бога і що увесь світ лежить у злі».

У ап. Іоана це протиставлення прямо йде від самого Христа. Спаситель знає, що світ не сприймає християнства, відкидає його, як чужо-

рідне тіло, і тому Він перед розп'яттям заспокоює і навчає учнів:

«Коли вас світ ненавидить, знайте, що Мене він зненавидів перше, як вас. Коли б ви зо світу були, то своє

Заповіт) є документом віри, а не розуму. І головна сила там — також віра. За вірою люди отримують зцілення, спасаються. Не раз і не два лунає фраза: «Віра твоя спасла тебе». Вірою людина може творити чудеса, а чудо — це завжди виклик розумові, якого той не може пояснити. Саме в Новому Заповіті містяться слова Спасителя, що століттями надихали людей, спонукали їх робити цей виклик:

«Просить — і буде вам дано, шукайте — і знайдете, стукайте — і відчинять вам; бо кожен, хто просить — отримує, хто шукає — знаходить, а хто стукає — відчинять йому».

Не має значення, якої освіти, соціального стану, розуму людина. Це не головне. А має значення лише одне: «Хто вірує в Нього, не буде засуджений; хто ж не вірує, — той вже засуджений, що не повірив в Ім'я Єдинородного Сина Божого».

Христос з'єднав розірвані до того часу Небо і землю. Через віру в Нього людина з'єднується з Богом, стає, як сказав Спаситель, сином Бога; віра — не від світу цього, вона звернена в духовний світ, у Небо, до свого Отця, до своїх витоків. І, з іншого боку, віра є каменем, на якому будується життя. «І минула злива, і розлилися річки, і буря знялася, і надім той кинулась — та не впав, бо на камені був він заснований». Отже, віра для християнина є всім — основою і, великою мірою, сенсом життя, шляхом до спасіння, силою, через яку виявляється Божа слава.

І тут обов'язково з'являється проблема розуму. Яку роль він має відігравати?

Розум — це земна мудрість, а віра керується Одрокровенням, і тому від неї з'являється мудрість небесна — розуміння, що випливає не з роздумувань, а з віри.

Відповідно й апостоли та-

кож об'єктивно сприймали цей конфлікт розуму і віри, але позиція їх була прямо протилежна позиції еліністичної культури. Вперше у античному світі істина проголошувалась з точки зору віри, і яка істина!

«Бо слово про хрест — глупота тим, що гинуть, а для нас, що спасаємося, сила Бога. Писано бо: «Знищу мудрість мудрих і розум розумних знівечу».

Бо, нібито немудре Боже — мудріше від людської мудрости, і немічне Боже міцніше від людської сили. Погляньте, брати, на знання ваше: не багато мудрих тілом, не багато сильних, не багато благородних; але Бог вибрав немудре світу, щоб засоромити мудрих, і безсилне світу Бог вибрав, щоб засоромити сильних, — і незначне світу та погорджене Бог вибрав, і те, чого не було, щоб знівечити те, що було, щоб жодне тіло не величалось перед Богом».

І потрібен був Тертуліян, щоб проголосити, кидаючи виклик усім і всьому, що він керується своїм «здоровим глуздом», що швидше «безглуздість» з точки зору розуму є ознакою істини, ніж її «розумність». І потрібен був Апостол, щоб кинути «мудрим»: «Нехай ніхто себе не обманює! Як комусь із вас здається, що він мудрий у цьому віці, хай дурним стане, щоб збитися мудрим; бо мудрість цього світу глупота в Бога. Написано бо: «Він ловить мудрих їхніми хитрощами»; і це: «Господь знає думки мудрих, що вони марні».

При читанні цього уривку мимоволі згадується: «Тоді ж Ісус заговорив: «Я прославляю Тебе, Отче, Господи неба і землі, що Ти затаїв це від мудрих та розумних, і відкрив це немовлятам. Так, Отче; бо так Тобі було до впадоби».

«Я прославляю Тебе, ...бо так Тобі було до впадоби», — прославлення Його за дію, яка Йому до впадоби і начебто не дає особливої користі. Так само Христос прославляв би (і прославляв) Його за будь-яку дію, що Йому до впадоби. Отже, все, що Він робить, є добре. А «до впадоби» дає підставу розв'язати проблему добра, яку сформулював Платон у «Ефтифроні»: чи тому боги люблять добро, що воно добре, чи добро добре тому, що його люблять боги? Платон вилізує це питання однозначно на користь першого варіанту; ніякого волонтаризму боги Платона дозволити собі не можуть: вони теж підвладні загальному закону. Слова ж

Христа «...бо так Тобі було до впадоби» стверджують зворотне; це — «волонтаризм чистої води», і за дію Бога варто прославляти як за добро саме тому, що вона Йому до впадоби. Цю тему через майже два тисячоліття дуже детально розкриває С.Кіркгор і Л.Шестов.

Темі мудрости Божої й людської ще досить багато моментів присвячено у Новому Заповіті, але авторів доведеться навести лише ще дві цитати, які мають досить важливе значення.

Апостоли супроводжували свою проповідь численними чудесами. Вони не переконували людей логічними доказами, а просто показували силу слуг Бога Всевишнього, і одну з цілей цього пояснює ап. Павло: «...слово ж мого і проповідь моя не були в переконливих словах мудрости, а в доказі Духа та сили, щоб ваша віра була не в мудрості людській, а в силі Божій».

Хтось пронесе віру через усе життя, цілі епохи пройдуть під знаком ratiio, розуму, раціоналізму, але, незважаючи на це, вогонь віри буде горіти, освітлюючи і очищуючи — з одного боку, і спалюючи — з іншого.

Проблема суперечности античної культури і християнства перетворюється внаслідок піднесення на вищий рівень на, як пише прот. Іоан Меєндорф, знаменитую — так ніколи і не розв'язану — суперечність «Атени — Єрусалим», «Академія — Церква», «філософія — християнство», яка непокоїла кожне нове покоління філософів і теологів, але мало хто з них мав мужність і сміливість вирішити її так, як вирішив Тертуліян: «Але що стільного між Атенами і Єрусалимом, Академією і Церквою, еретиками і християнами? Наша секта виникла з портика царя Соломона, що навчив нас шукати Бога прямим і чистим серцем. Про що думали люди, що мріяли скласти християнство стоїчне, платонічне й діалектичне?»

...з утвердженням томізму (а потім — неотомізму) як офіційної доктрини Католицької Церкви проблема «Атени — Єрусалим» повинна зникнути сама собою: розум, за нею, лише чудовий союзник, й істини віри можна довести розумом, і тому на Тертуліяна дивляться, як на якийсь дивний парадокс перших століть християнства, знизують плечима над його словами і йдуть собі далі. Приймають томізму — чи не найгірша з багатьох поми-

лок Католицької Церкви, і з дедалі кращим усвідомленням цього звертається до Тертуліана будуть усе частіше й частіше.

Апофатична теологія

виникла ще у перші століття християнства, і це відбилося у православному богослужінні — зокрема, у євхаристичному каноні Божественної Літургії (анафорі), який є ядром, центром усієї Літургії і залишився, на відміну від інших частин служби, майже незмінним з часів поширення християнства. Звертання у нього до Бога є, в основному, апофатичними виразами (за винятком уже згаданого імені «Сущий»):

«Ти бо esi Бог Несказаний, Неосяжний розумом, Невидимий, Незбагнений, завжди Сущий і завжди Незмінний, Ти, і Единородний Син Твій, і Дух Твій Святий» (Літургія св. Іоана Золотоустого); «Владико всіх, Господи неба і землі і всього творіння видимого і невидимого, що на Престолі слави пробуваєш і доглядаєш безодні, Безначальний, Невидимий, Незбагнений, Неописаний, Незмінний...» (Літургія св. Василя Великого).

У філософській думці апофатична течія існувала і до християнства, її традиція проходить через Платона, Антисфена та ін.; досить сильно її елементи були розвинені у неоплатоників і дуже сильно — у Філона Александрійського. Останній намагався узгодити Біблію (точніше, її Старий Заповіт — як юдей) з грецькою філософією, тлумачачи першу алєгорично. Тут йому дуже прислужилась саме апофатична теологія.

Взагалі, вчення про богізнання і межі його — одна з центральних тем творчості оо. каппадокійців, і вони вдавалися при цьому саме до апофатичної теології. Як пише прот. Іоан Мейендорф, «отут каппадокійці боролися з філософським підходом до тайни Божества. Для філософів Бог — поняття, доступне людському розумові й тому таке, яке можна визначити». «Бог каппадокійців — не «Бог філософів та вчених» (Паскаль): уся їх система була побудована на вірі, яка проголошувала Ісуса Христа особистим Богом». В такому разі запитам віри відповідає лише апофатична теологія — ні містика, ні досвід інтимного спілкування з Богом св. отців не передбачали нічого іншого.

Католицизм і віра

Петро Даміані (1007-1072) був прибічником переваги духовної влади папи над світською і активним діячем т.

зв. клонійського руху, який намагався очистити Католицьку Церкву й піднести її значення. Свої філософські погляди Даміані зформулював у трактаті «Про Божу всемогутність». Вони є вкрай ірраціоналістичними: віра протилежна розумові й має безсумнівну перевагу над ним. Подібно до Тертуліана цей католицький письменник оголосив філософію й діалектику такими, що ведуть до ересі, отже, шкідливими; для спасіння християнства нові досить Святого Письма.

Видіння пророка Єзекиїля. Старовинна німецька гравюра

Щоправда, філософія може існувати, але як прислужниця теології, і не більше. У своїй праці Даміані ставить також проблему волі Божої, Божого волюнтаризму. Ця проблема існувала ще з античних часів, але ніхто її ще не вирішував так, як він, а саме: Бог абсолютно всемогутній; Його воля і всемогутність не зв'язана нічим, навіть законом суперечності, отже, Він може зробити те, що колись було, не-булим. Його дії нічим не зумовлені, крім Його власної волі, і тому абсолютно незрозумілі людській. Пізніше до таких висновків (наприклад, про те, що було і не-було) дійшов Л.Шестов у своїй праці «Атени і Єрусалим».

Ірраціоналістичний погляд на розум і віру майже через століття продовжує **Бернар Клервоський (1091 — 1153)**. Його ірраціоналізм — містичний; він не вірить, що сухими схоластичними методами можна пізнати Бога живого, а можливо це через інтуїцію і екстаз, через чуттєве, а не розумне. Єдиним сенсом людського життя є пізнання Бога, але, знову-таки, не розумом: усім життям людина повинна заслужити Його прихильність, і часто на цей шлях не вистачає життя. З цього випливає аскетизм Бернара. Він визнавав роль науки лише як помічниці людському духові у пошуках Бога, але різко за-

суджував її, якщо вона намагалась стати самоціллю для людини. Зараз ми мусимо визнати, що де в чому «клервоський абат» був правий, а можливо навіть більше, ніж в де-чому. Найпотрібнішими для спасіння якостями Бернар вважає смирення й усвідомленість своєї незначності, мізерності перед Богом. Після смерті Католицька Церква канонізувала його.

Тим часом схоластика продовжувала розвиватися і досягла апогею свого розвитку

«Ліпше аза не знати»

(*lâai Àèðáí ñüèèè*)

«Золотий вік» релігійної філософії й теології (зокрема, латинської) закінчився так само, як за кілька сторіч до того період патристики. Йшло XVI століття, у Європі вже поширився протестантизм, Константинополь втрачав роль фактичного центру правосла-

ливо стало відчутним його розходження з членами братств щодо стратегії православних у боротьбі з окатоличенням), потім до смерті жив на Афоні. Твори його — це реакція на звистку про ту чи іншу подію в Україні, отриману на Афоні. Ці писання створені людиною гарячою, неспокоїною, великою силою духу, безкомпромісною в судженнях та оцінках.

Основне, у чому погляди Вишенського відрізнялися від поглядів братчиків, було питання про освіту, знання та їх співвідношення з вірою і, звідси, головне питання — про стратегію українського православ'я у боротьбі з католицизмом. Братчики вважали головним практичний шлях — треба піднести освіту на рівень єзуїтської, щоб мати змогу протистояти їм у всіх сферах — науковій, догматичній, філософській; головне питання — питання «кадрів» освічених апологетів православ'я. Це була точка зору людей, що знали сутність цієї боротьби, були її учасниками і бачили шлях, яким можна досягти перемоги. Цей шлях був конкретним і залежав від даної, конкретної боротьби — і ніякої іншої.

Вишенський вважав інакше: щоб вийти з ситуації, що склалася, треба встановити загальний піст, бдіння і молитву, і Бог, бачачи віру дітей Своїх, виконає їх прохання, вплинувши на короля якоюсь чудом, що змусить того припинити гоніння на православ'я. В той час як перший погляд - погляд практиків, який, здавалося б, справді може привести до перемоги, другий, з точки зору розуму є, м'яко кажучи, не зовсім правильним — хіба ж можна порівняти практичну, активну дію з очікуванням чуда? Очікування становища не покращить, а до того ж чудо навряд чи станеться — в усьому разі це менш надійно, ніж якась конкретно працювати.

І усі, хто аналізував творчість Вишенського, висловлювали щирий жаль з приводу того, що у такого чудового, демократичного, майстерного письменника є такі обскурантистські й ригористичні елементи, а коли дехто й дивився у корін, розуміючи істину, то... висловлював ще більший жаль. А істина у тому, що ці елементи — це основа життя Вишенського, його *scredo* — у точному перекладі цього слова, що означає «вірую». Основою його життя була віра. Пам'ятаючи, що «тому, хто вірує, усе можливе», він вірив, як не парадоксально це може звучати, у правдивість цих слів. Якщо всі люди з вірою будуть молитися і поститися — їм буде дано те, чого вони просять: адже віра всіх напевне

Закінчення на стор. 13

в'я, хоча вплив царгородського патріарха на інші церкви ще був величезним. За цих умов Католицька Церква, що трохі оговталася після Реформації, бачачи послаблення Православ'я, спробувала (як і багато років перед тим) «відвоювати» собі хоча б частину «володінь» Православної Церкви. Україна, як кордон, «буфер» між Сходом і Заходом, як православна територія, що входила до католицької держави, була найзручнішим «плацдармом» для такого наступу. Але унія між православними владиками і Католицькою Церквою, що була укладена 1596 року, зустріла величезний опір з боку духовенства (нижчого) і мирян. Піднявся рух проти унії, який, звичайно, найперше виразив себе як антикатолицький, активізувалось книгодрукування, з'явилась потреба в більшій освіті, щоб протистояти католицькій ідейній експансії. Одним з головних засобів і виражень цієї боротьби була полемічна література, а чи не найвидатнішим полемістом того часу може вважатися Іван Вишенський.

Про нього відомо дуже мало. Народився у містечку Судова Вишня на Львівщині десь між 1538 і 1550 роками, здобув початкову освіту. В 70-80-х роках переселився на Афонську гору. В 1604-1606 р.р. відвідав Україну (де особ-

в XII ст., і перш за все це, звичайно, пов'язане з іменем **Томи Аквінського (1225/26 — 1274)**. Саме на його долю випало завдання узгодити філософію Аристотеля з християнським віроченням.

Після Дунса Скота у тому ж таки францисканському ордені діяв один з останніх видатних західних філософів дореформаційного періоду **Вільям Оккам (бл. 1300 — 1349/50)**. Він виходив до лівого крила (спіртуалів) францисканського ордену. Під час боротьби спіртуалів з папою Іоанном XXII був змушений тікати з в'язниці в Авіньйоні, пізніше виступав проти папства. Філософія Оккама (точніше, його релігійна філософія) — ірраціоналістична. На відміну від Аквінати, він вважав, що філософія як природне знання не може довести жодного догмату християнства. Богослов'я, на його думку, має спиратись на істину Святого Письма, а не на розум і досвід, а віра є тим сильнішою, чим більше очевидно, що її не можна довести засобами «природного розуму». Ця остання теза підтримується всіма ірраціоналістами від Тертуліана до Шестова. І, врешті-решт, Оккам так само, як і Дунс Скот, стверджував волюнтаризм божественної діяльності.... добром є те, чого хоче Бог.

Обличчя часу

вита втрачена. Картина була жакливою, до всіх бід додавалось і те, що музична еліта: провідні композитори, кращі виконавці — стали шукати щастя в інших країнах.

Першою спробою відновити тисячолітню церковну традицію в композиторській сфері була «Літургія» Л. Дичко, яка стала рушійним початком на-

Микола ГОБДИЧ, художній керівник Камерного хору «Київ»

буде вестися постійно, але вже зараз можна впевнено сказати, що Україна є спадкоємицею однієї з найбагатших церковно-музичних культур світу.

Валентин Васильович Сильвестров завжди активно працював у інших жанрах, ніби не помічаючи всіх суперечностей часу. Можливо, він і не відчув би духовної потреби істотно зануритись у світ релігійної музики, якби одного разу не прийшов на наше запрошення на прем'єру «Літургії» Мирослава Скорика. Як пізніше стало відомо, цього В. Сильвестрову виявилось замало, й він попросив для глибшого ознайомлення партитуру і студійний запис. Думаю, це був переломний момент усвідомості композитора, бо невдовзі з'явилися його

капелі «Думка» почув «Отче наш» Сильвестрова (фрагмент «Диптиха»). Це були неймовірно відчуття, здавалося, час перестав існувати — музична сповідь ллється спокійно, вдумливо, інколи прискорюючись, інколи уповільнюючись, але із загальним молитовним зосередженням, без пози й самозамилування, однак яскраво особистісно. Пізніше подібні захоплені відгуки я постійно чув від багатьох слухачів під час наших гастрольних поїздок по Європі та Америці. Ця стаття пишеться під час нашого концертного туру «Данія-2012», і в мене перед очима постає захоплений органіст церкви у Раннерсі після прем'єри «Чотирьох присвят» (П. Чайковському, Ф. Шуберту, К. Стецен-

писав цикл різдвяних пісень («Спи, Ісусе, спи», «Свята ніч»), в яких йому вдалося втілити український дух, і то широкого масштабу. Подібно до «Щедрика» Леонтовича, який став надбанням усього світу, коляда В. Сильвестрова «Настала тиха ніч» дивним чином асоціюється з американським White Christmas, німецькою Stille Nacht й українською «Нова радість». Земля, що дала життя композитору, живить і надихає його впродовж усього часу, і недарма Дніпро (який можна побачити з вікна його квартири) безмежно важливий для Валентина Васильовича.

Окремо хотілось би поговорити про «церковність» духовної музики В. Сильвестрова.

МУЗИЧНА СПОВІДЬ Валентина Сильвестрова

Українська духовна музика, яка розвивається вже впродовж тисячі років, одна з найбагатших серед інших народів. Відома вона широкому світові п'ятьма яскравими епохами: середньовіччя, бароко, класицизму, романтизму та сучасності. Кожна з епох органічно переходила в іншу, довершуючи форми викладу, змінюючи мову музичного висловлювання, як правило, заперечуючи попередні закони творення у пошуках нової якості й усе ж продовжуючи набутий досвід. Кожна з епох представляла яскравими особистостями, твори яких і досі вражають слухача.

Окремо треба сказати про особливе ставлення українців до співу. В православ'ї під час богослужінь неприйнятне використання органної чи оркестрової музики. Спокійно в нашій церкві саме хорівий спів був основою музичного оформлення відправ. Століттями шліфувалися вокальна майстерність, композиторська школа, реґенство. І так було аж до початку минулого століття.

З приходом до влади більшовиків Церква, як «опіум для народу», потрапила в опалу. Як наслідок — застигли в очікуванні віковій традиції церковного розвитку: перервався зв'язок реґентської справи, коли досвід і навички передавалися під час служб, професійні композитори перестали писати духовну музику, втрапивши змогу перебувати в атмосфері церковного життя. І, що не менш важливо, науково-дослідницька база музикознавців, які мали вести розвідки минулих епох і цим стимулювати виконавську та композиторську діяльність, припинила своє існування.

На рубежі тисячоліть, коли Україна здобула незалежність, почалися перші спроби відно-

родження сучасної української духовної музики. «Літургія» наразилася на істотну критику реґентів (через неприпустимість, на їхню думку, дисонантної сфери звучання, надмірної світськості тощо), але й суспільство відгукнулося неоднозначно. Рівень хорівих тогочасних колективів, вихованих на советських масових піснях, був занадто слабким для гідного виконання подібних партитур. Та й в аудиторії ще не було достатнього досвіду сприйняття. Наступні роботи духовного спрямування — Є. Станковича, М. Скорика, В. Станкурка — поволи почали відновлювати втрачені позиції. Рубежем змін стало проведення конкурсу композиторів «Духовні псалми» в рамках хорфесту «Золотоверхий Київ», на який було подано 61 партитуру. Двадцять із них потрапили у фінал конкурсу, де абсолютну перемогу отримала Г. Гаврилець. Але навіть і тут у кулуарах лунали полярні думки: церковна музика не на замовлення складається, вона має бути вистраждана, творець повинен бути вихідцем із церковного середовища тощо. Та цього разу стало зрозуміло: ми на порозі народження нової сучасної духовної композиторської школи.

Ситуація в хорівій культурі після 2000 року помітно змінилася: хорівий рух переживав особливе піднесення на хвилі відродження шедеврів старовини, скрізь по Україні були організовані професійні муніципальні та філармонійні хори, які проповідували насамперед духовну музику. У композиторському середовищі стало звичним писати музику на літургійні тексти; музикознавці, для яких відкрилися монастирські бібліотеки та закриті за советської влади архіви, зробили перші важливі кроки у справі систематизації віднайдених матеріалів. Ця робота

перші духовні твори: «Літанія», «Кredo», «Аллилуя», котрі згодом він об'єднав у «Літургійні піснеспіви». Наступна робота — «Всеношні піснеспіви», пізніше — прекрасний цикл «Псалми і молитви». А між ними — багато окремих «Давидових псалмів», «Духовних пісень», «Аллилуй». Остання робота на сьогодні — «Музичні присвяти» (А. Веделю, Г. Сквороді, К. Стеценку, М. Леонтовичу, Б. Лятошинському, П. Чайковському, Ф. Шуберту, В.А. Моцарту, А. Пярту, Г. Канчелі, А. Шнітке), написані на канонічні й народні тексти та вірші улюблених поетів Т. Шевченка, П. Тичини, С. Аверинцева, О. Седакової.

На сьогодні Валентин Сильвестров має у своєму арсеналі близько ста найменувань окремих духовних творів, тривалістю звучання понад п'ять годин! Він узявся за написання релігійної музики, будучи переважно оркестровим творцем, та за десятиліття став одним із найплідніших та найуспішніших хорівих композиторів за всю тисячолітню історію української духовної музики. Чи це не феномен?

Які ж особливості духовної музики Сильвестрова? Валентин Васильович звернувся до жанру духовної музики в період своєї найвищої творчої зрілості; позаду — буремний аванґард, пошуки нових способів самовираження, народження вокального циклу «Тихі пісні», фортепіанних опусів «Багателі», нових оркестрових творів. Тобто, випробувавши свої нові ідеї в різних жанрах, В. Сильвестров переніс їх у хоріві партитури — і це спрацювало. Досягнувши при цьому найвищого рівня емоційного захоплення, коли справді «перехоплює подих і зупиняється серце». Такий стан я особисто відчув, коли вперше на сцені Національної філармонії у прекрасному виконанні

ку, А. Кнайфелю), який довго не відпускав нас до готелю, ділячись своїми враженнями.

Але повертаюся до концерту в Києві. Я настільки захопився В. Сильвестровим, що подумки вирішив зробити все можливе й неможливе, щоб автор і надалі працював у цьому напрямку. Далеко не одразу, але так і сталося. І всі шезгадані новостворені духовні опуси народилися внаслідок співпраці В. Сильвестрова й Камерного хору «Київ». На сьогодні духовна музика В. Сильвестрова має такий великий резонанс у світі, що одна з найвідоміших міжнародних компаній звукозапису та світового розповсюдження компакт-дисків EMC Records готує до випуску вже другий диск В. Сильвестрова «Духовні твори».

Духовна музика Валентина Сильвестрова — це монолог-роздуми автора (інколи з персонажем, як у «Присвятах»), але здебільшого як своєрідна сповідь земної людини. До того ж із глибоким національним корінням, а би сказав, навіть в історичному контексті. Так, в окремих духовних піснях композитор веде мову ніби із середньовіччя, де скромні зависаючі педалі створюють враження ісону, а над усім цим в'ється мелодія — часом видається, що ця мелодія народилася тисячоліття тому. А інколи (особливо у псалмах) композитор за рахунок віртуозно мелодійного малюнку та терцового (а часом і тривуками) рухливого педалізованого ісону, що вторить йому, на мить переносить нас у часи Партесів, і ми насолоджуємося необароковою вишуканістю. Та найбільше полюбаю автор «українські терції» й малює ними дивовижні переплетіння, нагадуючи дух Стеценкової романтики.

Я був вельми подивований, коли Валентин Васильович на-

Заведено вважати (якщо буквально), що церковна музика — це та, яка може лунає в церкві під час богослужіння. Думаю, що це питання актуальне не тільки для музики Сильвестрова, а й для всієї сучасної духовної музики України, ба більше — всього світу. Щодо музики Валентина Сильвестрова, скажу так: ця музика, без сумніву, звучатиме в церкві, але для цього слід створити три передумови. По-перше, потрібен достатньо високий професійний рівень церковного хору і реґента, щоби виконати цю партитуру; по-друге — згода настоятеля церкви вести богослужіння з цією музикою; і нарешті, бажання парафіан молитися в ореолі цієї музики. Відтак, можна стверджувати, що немає жодних перепон для входження духовної музики В. Сильвестрова із концертних залів у лоно церкви, інше питання — скільки часу піде на зміну нашого світогляду. Враховуючи попередній досвід, наприклад, «Усеношної» С. Рахманінова (написаної на початку минулого століття і сприйнятої як занадто світська та занадто відірвана від потреб церкви того часу), треба було, щоб проминуло майже століття адаптації (щоправда, зокрема й часів безбожжя), поки вона почала фрагментарно звучати у відрважках.

Немає жодного сумніву, що сучасна українська духовна музика в недалекому майбутньому потрясатиме світ (подібно до золотого доби — українського класицизму) й обов'язково повернеться до місця свого основного призначення — Церкви. Бо написана вона талановитими синами й дочками свого народу і, підхоплюючи тисячолітню історію української духовної музики, прославляє Творця Всесвіту та утверджує морально-етичні цінності християнства.

Колядки Щедрівки

ІДЕ ЗВІЗДА ЧУДНА

Херувими свят

Херувими свят. Архангели зрят.
Чуд невидимий нині славимий,
Днесь бо тіло освятилось
Рождеством Христа.
Прийдім, прийдім до шопи,
Узрім Бога во плоти,
І Матір Його святу —
Дієу Марію чисту,
Котра Сина свого повиває,
В яслах вкладає.
Невмістими Бог тут же
вмістився,
З Дієу Марії Він народився.
Приєднав тіло, вчинив діло
Свободи для нас.

Витай, Пане і Царю,
Витай, наш Спасителю,
Витай, скарбе дорогий,
Повік сявом ясным,
Світ радіє, бо надія нам із неба
Всім явилась днесь.

В Назареті Мати Божя

(на мелодію «Нова радість ста-
ла», другий варіант)

В Назареті Мати Божя
тяженько зітхала,
Що Ісусик, Дитя Боже
сорочки не має. (2)

І Йосиф старенький,
нагою прибитий,
Бо ніде що заробити,
ні за що купити. (2)

Вийшла в поле Божя Мати
в синюю зиму:
«Поможи, Небесний Отче,
вдягнути Дитину. (2)»

І тую молитву
Бог благословляє,
І з небес голос Його
отак промовляє:

«Павучки дрібненькі,
снуйте павутину.

Нехай з неї Син Мій любий

має сорочину. (2)

Буде Мати Божя
павутину ткати.
Буде з неї Син Мій любий
сорочину мати.» (2)

Обступали Творця
павучки маленькі.
Кругом полем поснували
віночки маленькі. (2)

Мати Божя пряла,
полотенце ткала.
Сорочечку білу вшила,
Ісуса вдягала. (2)

На небі зірка ясна засяла

На небі зірка ясна засяла
І любим світлом сіяє.
Хвиля спасення нам завтала,
Бог в Вифлєємі рождаєсь.
Щоб землю з небом в одно
злучити,
Христос родився: Славіте! (2)

В біднім вертепі, в яслах на сні
Спочив Владика, Цар світа.
Отож до Него спішім всі нині —
Нашого жде Він привіта.
Спішім любови, духом оєрити.
Христос родився: Славіте! (2)

Благослови нас, Дитятко Боже,
Дари нас нині любовою,
Най ціла сила пекла не зможе
Нас розділити з Тобою.
Благослови нас, ми Твої діти,
Христос родився: Славіте! (2)

Ой у полі, полі самітка стояла

Ой у полі, полі самітка стояла
Ой де Ісус народився,
Божая Дитина. (2)

Пастушки на полі стадо
стерегли,
Як почули про Ісуса,
Скоренько прибігли. (2)

Прибігли, прибігли, стали уходити.
Чи дозволиш, Божя Мати,

Ісусу заграти. (2)

Заграти, заграти, стали виходити.
Чи дозволиш, Божя Мати,
Ісуса спросити. (2)

Ісусе маленький, що Тебе так єрїє,
Що на вітрі, на морозі
личко рожовіє. (2)

Грїє та надія, що є в Божій властї
За людей життя оддати,
із неволї спасти. (2)

Ісусе маленький, кращїй усіх квітїє,
Пригорни всіх нас до себе,
ми всі Твої діти. (2)

Спи, Дитино Божа, на пахучім сні,
Дай нам, Боже, кращу долю
в нашїй Україні. (2)

Ісусе маленький на пахучім сні.
Дай нам, Боже, всім спаситися
і цілій родині. (2)

Приходе Господь, пане господарю

Приходе Господь,
пане господарю, до тебе, до тебе.
Кличе тя Господь
на порадоньку до Себе. (2)

Обїцяє ти сто кіп
пшениці на полі, на полі.
Дай же Ти, Боже,
щастя, здоров'я в тім домі.

Приходить Господь,
пане господарю, до тебе, до тебе.
Кличе тя Господь
на порадоньку до Себе. (2)

Обїцяє ти сто кіп ячменю
на полі, на полі.
Дай же Ти, Боже,
щастя, здоров'я в тім домі.

Там на гороньці двї зозуленці

Там на гороньці двї
зозуленці кувало,
А третя Ганнуса
при долиноньці льон
брала.

Ой зрівняй Боже, гори,
долини річенько,
Щоб мені було аж
до матінки видненько.

Ой чи зрівняєш, чи
не зрівняєш —
не дбаю,
Я свою матінку
по голосочку пізнаю.

Через небо доріженька

Через небо доріженька

Приспів (після кожного рядка)
Щедрий вечір, святий вечір.

А туди йшла Божя Мати.
Здїбав її сам Господь Бог.
— Куди ідеш, Божя Мати?
— На йордані воду брати.

Во Вифлєємі зоря сіяє

Во Вифлєємі зоря сіяє,
Там грають, грають,
Грають янголи
на щирозлотїй бандурі. (2)

Пречиста Дїєа Сина рождає
Там грають, грають,
Грають царіє
на щиросрібній бандурі. (2)

Сина зродила, Христом нарекла,
Там грають, грають,
Грають пастирі
на мідяній бандурі. (2)

Сина зродила, в яслах ложила.
Там грають, грають,
Грають кобзарі
на ясенівій бандурі. (2)

Сину дорогий, та це ж нарід Твій,
Дай Боже, Боже,
Щастя, свободу,
долю народу, дай Боже. (2)

Ой на горі, горі береза стояла

Ой на горі, горі береза стояла,
А на тїй березі — золотая кора,
Дзіндзивая рожа.

Приспів
Щедрий вечір, добрий вечір,
Добрим людям на здоров'я.

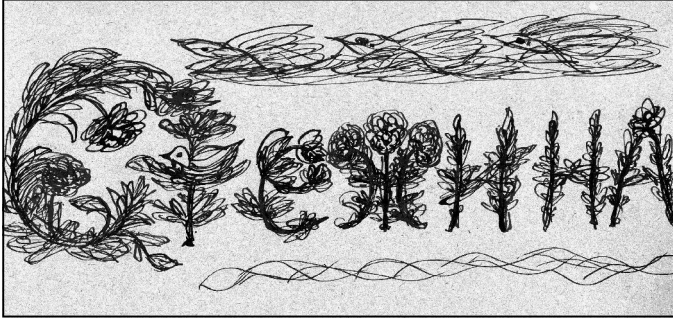
Десь узялися райські птахи,
Та й позбїрали золотую кору,
Дзіндзивую рожу.

Приспів
Десь узялася Дїєа Марія,
Та й позбїрала золотую кору,
Дзіндзивую рожу.

Приспів
Та й понесла до золотаря.
Золотарю, — дарю, скуй мені чашу
Ще й золотий перстень.

Приспів
Чашою частувати, перстеником
дарувати.

Приспів

На річці, на Йордані тиха вода стояла

На річці, на Йордані
Тиха вода стояла.
А там Божа Мати
Суса Христа купала

А як же скупавши
У пелени сповила,
А як же сповивши,
У яселка поклала.

Над тими яслами
Сиві волі стояли.
На святе Дитятко
Своїм духом дихали.

На святе Дитятко
Своїм духом дихали.
Поки Суса Христа
Із яселок не взяли.

Взяли Суса Христа
На престолі поклали.
А над тим престолом
Три ангели літали.

А над тим престолом
Три ангели літали.
А все ж вони Йому
«Слава во вишніх» співали.

Як свята родина до Єгипту тікала

(українська легенда)

Дуже розгнівався цар Ірод, як почув, що народився на світ Месія. Подумав: «Прийде Він, відбере мій трон, а мене, який стільки років панував у Юдеї, із Єрусалима геть вижене». Скликав Ірод своїх солдатів і наказав їм рушити до Вифлеєму, аби повирізали там усіх маленьких дітей.

Пішли солдати шукати Спасителя, щоб убити.

А тим часом уночі посадив Йосиф Марію з Дитятком на віслюка, взяв торбу коржів і бурдюк води — та й поспішили вони до Єгипту, щоб сховатися від лихого царя. Так їм Янгол Божий наказав. Вже далеченько відїхали. Коли це стали біля роздоріжжя — не знають, куди далі рушати. Аж дивляться, вийшов господар у поле сіяти пшеницю:

— Боже, допоможи! Добродію, скажіть, яка дорога веде до Єгипту?

— Туди! — показав чоловік.

— Хай вам дасть Господь доброго врожаю! — поблагословила його Мати Божа.

— І вам, добрі люди, з Богом доїхати!

Та й поїхали втікачі далі, а чоловік досяг пшеницю — ще жменя зерна в нього була, і сів собі полуднати. Тількино зникли за виднокраєм поstattі подорожніх, чує господар — земля дрижить. То їдуть Іродові солдати. Вже всіх дітей у Вифлеємі повбивали, тепер ось перевіряють, чи ніхто не втік від їхнього меча.

— Чуєш, холопе, чи не їхав хто повз тебе?

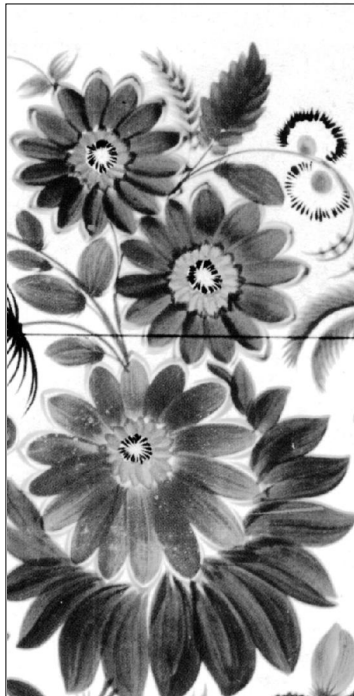
— Їхали було люди, — а сам думає: «Це ж чи не затими подорожніми полюють цареві посіпаки? Не можна їм правди казати, куди ті поїхали, хоч і гріх перед Усевишнім брехати.

Поможи мені, Господи!»

— А коли їхали? — питають знову.
— Тоді, як я сів оцю пшеницю, — та й показує на поле. А пшениця стоїть висока та рясна, сонце на золотих колосках грає — хоч сьогодні серпа бері.

— Е, то вже давно було! — махнув рукою воєначальник, і солдати повернули до Єрусалима.

Отак дав Бог тому чоловікові, що хотів спасти Святу родину від Іродових посіпак.

Ясна зірка над вертепом звістила

Ясна зірка над вертепом звістила,
Що Перечиста Діва Мати Сина
зродила. (2)

У вертепі між бидляти на сні
Стелить мати постілоньку
дитині. (2)

Під голівку кладе зілля пахуче,
Щоб не арзела та солома
колюча. (2)

Як почули те знадвору пташата,
Як клопоче бідна мати Дитяти. (2)

Полетіли полем, гаєм, лісами,
Позбирали вони пір'я дзьобками. (2)

По пірцеві позбирали м'якому
І стелили теплим пухом
солому. (2)

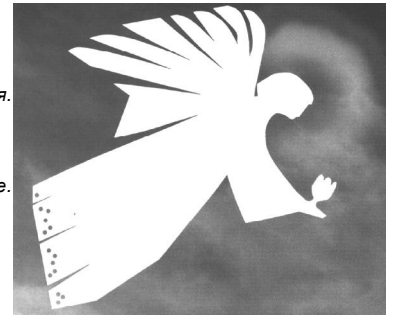
Ясна зірдар над вертепом сіяє,
Діва Мати нам з Дитятком
співає. (2)

А пташка разом з нею до хору
Колядують Царю Христу
знадвору. (2)

***

Щедрий вечір, хати-зірниці,
Сійся-родися, житечко-пшениця.
Сію від Вашого порогу,
Щоби була щаслива дорога.
Сію від Вашого віконця,
Щоб завжди світило ясне сонце.
Сію по Вашій оселі,
Щоби завжди Ви були здорові
і веселі.

Сію-сію, посіваю,
Христос ся рождає.

Чому дітей приносять лелеки

(англійська легенда)

Про те, що Спаситель має прийти в на землю, дізналися не лише люди, але й усі Божі творіння. Його народження з нетерпінням очікували звірі та птахи по всьому світу. Дуже хотіла побачити Святе Дитятко й пані Лелека. Вона розповіла про свою мрію чоловікові. Пан Лелека завагався. Спершу він подумав, що дорога до Вифлеєму нелегка, далека, небезпечна (а він дуже любив свою дружину), але далі зауважив, що прихід у світ Сина Божого — найвеличніша й найвизначніша подія в історії Всесвіту, то ж і від лелечого роду має хтось привітати новонародженого Царя царів. А заради цього варто летіти хоч і на край світу.

Тому одного дня пані Лелека поприбирала у гнізді, приготувала їсти, наказала лелечатам бути чемними та слухатися тата й рушила у дивовижну мандрівку паломництво. Не знаю, чи довго вона летіла до Вифлеєму, та головне, що встигла прибути туди саме різдвяної ночі.

Знайшовши вертеп, над яким сяяла провідна зоря, пані Лелека тихенько зазирнула до печери. ІЦУ старому хліві також було тихо-тихо. Птаха обережно зайшла досередини. Те, що вона там побачила, вкрай обурило лелечиху: на оберемку сина, Інакритому старим плащем, спали втомлені Марія Юта Йосиф, біля них у годівниці для худоби лежав рі маленький Ісус.

«Яке неподобство!» — подумала пані Лелека. «Вона була прикро вражена: «До людей прийшов їхній Відкупитель, Сам Бог народився поміж них, а вони так ось Його привітали! Не знайшли для Нього ні кутка в хаті, ні ліжечка, ні ковдри! Пані Лелека схилилася

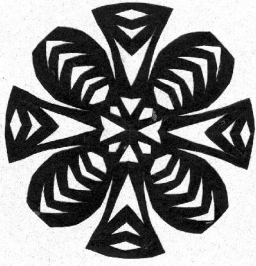
над яслами. «Який Він маленький, ніби пташатко! І бідолашне Дитя має спати на такій твердій та колючій постелі!» — її материнське серце аж заболіло від співчуття, вона згадала про своїх лелечат, залишених удома в затишному гнізdechку, й задумалася, чим можна зарадити в такій прикрості. «Зараз я зроблю Йому м'якшу постіль!» — подумки вигукнула птаха. І лелечиха стала скубати свої найм'якші пір'я та класти у ясла: «Ось так! Ось так! Ще трохи... Тепер Божому Сину буде затишно, як пташати у гнізdechку».

Вона ще раз оглянула печеру-хлів, аби все добре запам'ятати (адже їй доведеться про все розказати вдома й чоловікові, й діткам-лелечатам, і сусідам), вклонилася маленькому Ісусу, який далі спав у яслах, і Його Мамі, яка також іще спала. Тихенько вийшла з вертепу й збиралася рушати у зворотний путь, коли це перед нею постав Господній Янгол і сказав:

— За те, що ти змилосярдилася над Божим Дитям і послужила Йому з усіх твоїх сил, віднині ти станеш благословенним птахом. Твій приліт вітатимуть повсюди — і в убогій хатині, й у найпишнішому палаці. Матері всього світу чекатимуть на тебе, бо відтепер саме лелеки приносятимуть людям дорогоцінний дар Божий — дітей.

З тих пір минуло вже багато століть, але збулися слова Янгола: в усьому світі люди люблять і ждуть лелек, радіють, коли ті мостять гніздо поблизу хати чи обійстя. А ще кажуть, що дітей приносять саме лелеки. А все тому, що колись у давнину одна пташка пожаліла Божого Сина та послужила Йому.

Галина КИРПА

Колядка

3 присвятою Ользі Сенюк

Колядою колядую
до пізньої нічки,
а ви мене поцілуйте
у обидві щічки.

Я вам у віконце стукну
й Зірку подарую,
а ви мені в мою кіску —
стрічку золотую.

Я несу вам для синички
і сальця, і жита.
Буде чим їм розговлятися
до самого літа.

Ви мою колядку славно
приміть, привітайте,
а колядничці маленькій
два горішки дайте.

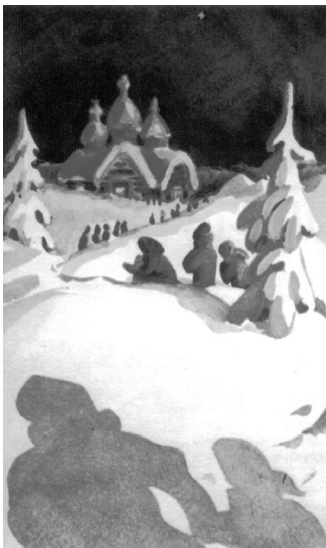
А самі здорові будьте
й кутею багаті,
щоб ангелики літали
цілу ніч по хаті.

Дмитро ЧЕРЕДНИЧЕНКО На Різдво

Рип-рип чеберяйчики —
Лапоньки малі, —
Колядують зайчики
Зранку у селі.

Їх і не полохає
У селі ніхто, —
Надарують трохи їм,
Поведуть гуртом.

За кущі, парканчики,
За лужок і став,
Щоб воячок у зайчиків
Коляді не вкрав.

Святий Христофор

Ніна НАРКЕВИЧ

Давно, дуже давно в далекій країні жив чоловік на ім'я Едокімос. Від усіх інших людей вирізнявся він надзвичайною силою та великим ростом. Люди поважали Едокімоса, а деякі й боялися.

Хочилося Едокімосові добре, таке життя не задовольняло його.

— Чому я повинен жити серед слабших від мене? — думав він. — Краще піду пошукаю собі господаря, сильнішого від мене.

У цих мандрівках довідався він, що наймогутнішим є диявол. Едокімос пішов на службу до диявола. Він старанно виконував усі накази свого нового господаря, але в його душі не було спокою.

Одного разу диявол покликав Едокімоса в ліс валити дерева. Вони пішли разом. На роздоріжжі Едокімосів господар раптом зблід і кинувся втікати. Це здивувало Едокімоса: уперше він побачив, що його господар чогось злякався.

— О, то він не найдужчий у світі! Не хочу більше йому служити! Але хто ж це такий сильний, що навіть диявол його боїться? — подумав Едокімос.

Він став озиратися. На роздоріжжі стояв простий дерев'яний хрест. З цікавістю оглянув Едокімос цей хрест. Нічого особливого не знайшов на ньому і незадоволений вернувся додому.

Після цього випадку він покинув службу в диявола і знову розпочав свої мандри. Він хотів знайти того, кому належить хрест, бо думав, що власник хреста сильніший, ніж усі господарі, яким він до того часу служив. Едокімос проходив від оселі до оселі, розповідав людям свої пригоди і розпитував їх, кому може належати той таємничий хрест. Ніхто не міг йому цього сказати, бо люди не розуміли його дивного бажання служити наймогутнішому.

Тільки один старий чернець вислухав Едокімоса і зрозумів його.

— Даремно ти шукаєш цього Володаря на землі! — сказав він. — Його давно нема вже між людьми. Але, як хочеш служити йому, виконуй заповіді, що їх він залишив.

— А що то за заповіді? — запитав Едокімос.

— Мало хто має силу їх виконувати, бо кожний любить більше себе, ніж іншого, — відповів чернець. — А Він заповідав людям любити ближнього більше, ніж себе, і своє життя віддати на службу ближньому.

Едокімос подякував ченцеві та й пішов заспокоєний. З того часу він уже не шукав могутнього володаря, а лише дивився, де б прикласти свої сили на користь людям.

У тій країні, де жив тоді Едокімос, була дуже бурхлива й глибока ріка, через яку треба було переправлятися, щоб дістатися з одного міста до другого. Люди будували через ту ріку мости, але вода зносила їх. Човном переправлялися з одного берега на другий було дуже небезпечно. Едокімос знайшов місце, де міг він переходити ріку вброд, хоч там було заглибоко для людини звичайного росту.

І от побудував він над рікою хату та й став допомагати людям переправлятися з одного берега на

другий. Люди полюбили Едокімоса за його добре серце, бо він ніколи нікому не відмовляв, коли в нього просили допомоги.

Довго жив там Едокімос, і так сподобалось йому служити людям, що рідко коли й згадував він про могутнього власника хреста, якого так дуже хотів бачити.

Одного осіннього вечора, коли бушував вітер і хвилі в ріці здіймалися, як гори, Едокімос відпочивав у своїй хатині. Протягом дня він переправив багато людей через ріку і вже не сподівався, що ще хтонебудь прийде до переправи.

Буря лютувала. Дерева агнуслися й тріщали від поривів вітру. Раптом до вух Едокімоса донісся плач. Велетень здригнувся. Хто це плаче? Та ні, то тільки почулося! Але жалісний плач робився все голоснішим.

— Це неймовірно! Кого ж це пригнало сюди в таку негоду?

Едокімос накинув поспішно кирею на плечі, взяв палицю в руки і відчинив двері. Порив вітру загасив каганець, і Едокімос почував навпомакки до переправи, звідки виразно донісся дитячий плач.

— Хто тут? — спитав велетень стурбовано.

Замість відповіді, ніби на чийсь наказ, вітер розігнав хмари, і місяць освітив маленьку постать хлопчика, який тремтів від холоду. Едокімос запитав його, чого він хоче. Хлопчик розповів, що мусить сьогодні перейти на той берег, бо несе тяжку хворій матері ліки.

— Човном перевезти тебе неможливо, дитино! — сказав Едокімос хлопчикові. — Я спробую перенести тебе на плечах. Не журися, все буде добре! Ще сьогодні твоя мати матиме ліки.

Підняв хлопчика й посадив собі на плече.

— Тримайся за мою шию! Отак! А тепер — у дорогу!

Едокімос сміливо вступив у воду. Тяжко було нести хлопця і одночасно змагатися з бурхливими хвилями, що сягали йому аж по груди. Що далі йшов Едокімос, то тяжче було йому, бо, на диво, вага хлопця дедалі зростала. Інколи Едокімосові здавалося, що от-от він упаде під тим тягарем.

— Ні, мушу донести до берега це бідне хлоп'я, — казав до себе Едокімос. Напружуючи останні сили, прямував він до другого берега, що, здавалося, в ту страшну ніч чимраз віддалявся від нього. Ще крок...ще...ще...останнє зусилля... і Едокімос почув, що вже стоїть на твердому ґрунті. Обережно зняв хлопчика з плечей, поставив на стежку, що вела до міста,

погладив його по голівці та й промовив:

— Маємо щастя, синку, що не забрала нас вода, бо я насилу доніс тебе. Нуйди скоренько до своєї мами! Тільки не розумію, чому мені здавалося, що ти такий тяжкий...

— А ти хочеш знати? — задзвенів голос хлопчика, і очі його засяли, як зорі. — Це тому, що ти ніс на собі цілий світ!

— Як-то цілий світ? — не зрозумів Едокімос. — Що ти кажеш?

Але замовк, бо хлопець раптом це. Тільки блакитне сьвайво лишилось на тому місці, де він стояв.

У ту ж мить з висоти пролунав голос:

— Ти хотів бачити мене, твого Володаря, якому ти служиш вірно. Ти побачив його сьогодні. Я Христос, син живого Бога, в якому весь світ. Сьогодні ти переніс мене на своїх плечах, і з цього часу ти, мій вірний слуга, будеш зватися не Едокімос, а Христофор.

Голос замовк, сьвайво згасло. Холодний вітер рвав на велетневі мокру одягу. Втома від великої напруги та надміру душевних переживань зломилася його сила. Він застромив палицю в пісок і тут же, на березі, ліг і заснув.

На ранок буря вщухла. Сонце пригріло, висушило на велетневі одягу, і прокинувся він знову повний сил. Розглянувся і здивувався: замість палиці, яку вчора застромив у пісок, зеленіла чудова черешня. Пригадав усе, що трапилося з ним уночі, і серце його наповнилося радістю.

— Я побачив свого Володаря! Він справді наймогутніший у світі! — сказав з щасливою усмішкою.

Після цього ще довго жив Едокімос-Христофор, багато людей переправив через ріку, але тієї бурхливої ночі ніколи не міг забути. Усім показував черешню, що кожної весни вкривалася білосніжним пахучим цвітом, а влітку приносила чудові плоди.

Люди шанували й любили Христофора, а коли він помер, то в його пам'ять стали називати своїх діток його ім'ям.

І тепер часто можна бачити в авті біля водія маленьку статуетку, що зображує Христофора з Хлопчиком-Ісусом на плечі. Кажуть, що ця статуетка допомагає подорожнім і захищає їх від усякого нещастя.

Ї äääâîãî÷íà ñòîðîíèèè

О.Шевцова, С.Кутена, І.Мараховська, І.Сита ДИТЯЧИЙ САДОК І РОДИНА: Посібник для батьків. Частина 6. — Харків: СПД-ФО В.Коваленко, 2011

Посібник уміщує матеріали, що знайомлять батьків із порадами, іграми та вправами ДЛЯ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДИТИНИ дошкільного віку. Вірші, коліскові, казки, оповідання, лічилки, скороговки, пісеньки допоможуть батькам спільно з вихователями розвивати культуру мовлення малюка, а також збагачувати словниковий запас як дитини, так і свій власний. Посібник навчає вільно спілкуватися українською мовою з дошкільного віку.

Для зручності в користуванні посібник складається з десяти частин (книжечок). Кожна частина має такі розділи: «Упевнені кроки у світ широкий», «Рекомендації та поради», «Говоримо правильно», «Цікава граматики», «У музичному палаці». Також у кожній книжечці є додатки: «Малечі на добрий вечір», «Дитячий кінозал», «Наші помічники», «Додаткові ігри для мовленнєвого розвитку дітей». Розділи й додатки містять матеріали для роботи з дітьми і молодшого, і старшого дошкільного віку.

Пропонуємо добірку текстів з цього актуального на сьогодні видання, створеного ентузіастами.

Поняття особистості дуже складне і багатогранне. З багатьох визначень ми обрали одне: особистість — це набір унікальних, індивідуальних рис вдачі, як природжених, так і набутих упродовж виховання і взаємодії з іншими людьми.

Чимало залежить від природжених здібностей дитини, від її інтересів, оточення, здоров'я. Проте цілком у вашій змозі скоригувати і розвинути більшість цінних якостей характеру малюка. Адже влучно мовиться: «Посієш думку — збереш дію, посієш дію — збереш звичку, посієш звичку — збереш характер, посієш характер — збереш долю».

Леонід ПОЛТАВА

Хто як говорить

*Все, що живе на світі,
уміє розмовляти:
уміють говорити
зайці і зайченята.
По-своєму говорять
і риби серед моря,
і у садочку пташка,
і у траві комашка...
Говорять навіть квіти
з блискучими зірками...
А як говорять діти?
Так, як навчає мама!*

МАЙЖЕ ВСІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ ТА ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ЗВОРОТИ МАЮТЬ ЦІКАВУ ІСТОРІЮ

Ознайомлення з ними не тільки дає відповіді на запитання, чому ми так говоримо, а й збагачує знання про життя, історію, культуру, побут нашого народу в минулому.

Приміром, живе в нашій мові фразеологічний зворот «докласти руку» — взяти участь у чомусь. Історія його походження відхиляє завісу над особливостями організації діловодства в давнину. Сьогодні, написавши будь-

який діловий папір, документ, ми засвідчуємо його достовірність власноручним підписом. Так робили і в давнину, бо знали про своєрідність підпису кожної людини. Проте письмом у давні часи володіло не так багато людей, і неписьменні замість підпису прикладали до паперу руку або палець, попередньо злегка пофарбувавши їх. Відбиток руки або пальця надійно замінював підпис.

Марія ПІДГІРЯНКА

Кого я люблю

*Люблю тата, маму,
Люблю свою родину,
Люблю щиро нашу
Рідненьку хатину.
Нема в світі кращих,
Як отець і мати,
Милішої над рідну
Я не знайду хати.*

ЯК МИ ГОВОРИМО

Правильно	Неправильно
<ul style="list-style-type: none"> • Листуватися • Хибна думка • Піднести настрій • Так, якщо я не помиляюся • Додати оцту • Ковтати слинку • Із прийдешнім святом • Йдеться про... • Наполягати на цьому • Доброго ранку! • Моя хата скраю • Напускати туману • Просто неба • Крокодиллячі сльози 	<ul style="list-style-type: none"> • Перелисуватися з кимось • Обманна думка, невірна думка • Підняти настрій • Да, якщо я не помиляюся • Додати уксусу • Ковтати слюнку • Із наступаючим святом • Мова йдеться про... • Настояти на цьому • Добрий ранок! • Моє діло сторона • Наводити тінь на тин • Під відкритим небом • Крокодилові сльози

Василь СУХОМЛИНСЬКИЙ

Я вирощу внучку, дідусю

У садку росте стара вишня. Маленький хлопчик Олесь побачив недалеко від неї маленьку вишеньку та й питає дідуся.

- Дідусю, де взялася ця маленька вишенька?
- З кісточки виросла, - відповів дідусь.
- То це донька старої вишні?
- Так, донька.
- А внучка у старої вишні буде?
- Буде, Олесю, - відповів дідусь, - якщо ти викохаш оцю маленьку доньку старої вишні. Олесь задумався.
- Я вирощу внучку старої вишні, - сказав Олесь.

Андрій М'ЯСТКІВСЬКИЙ

Кому світить сонечко

- Йду я до дядька Степана, - розказує мамі Наталя, - і помічаю: зі мною йде сонечко. Я - вулицею, а воно - небом, понад ясенями, понад черешнями.

Прийшла я на дядькове подвір'я, і воно зупинилося якраз над самісінькою дядьковою хатою. То моє сонечко. Правда ж, мамо?

- Так, твоє, доню, - відповіла матуся. А потім лукаво усміхнулася й спи-

тала:

- А ще чиє?
- Не знаю... - проказала Наталочка, а згодом додала:
- Але ж до дядька Степана воно йшло тільки за мною! І навіть додому ми разом верталися.
- Сонечко, Наталочко, з усіма ходить, - сказала мама. - Воно і твоє, і моє, і таткове, і всього села, і всього світу. І світить сонечко всім людям.

Валентина ОССОВА

С И Н И

Дві жінки брали з криниці воду. До них підійшла третя. Сивенький дідусь присів на камінчик перепочити. Ось одна жінка й каже іншим:

- Мій синок спритний і сильний. Ніхто його не подуває.

- А мій співає, як соловейко. Ні в кого такого голосу немає, - каже друга.

А третя мовчить.

- Чого ти про свого сина нічого не скажеш? - питають її сусідки.

- Що ж сказати? Нічого особливого в ньому немає.

Ось побрали жінки повні відра й пішли. І старенький за ними. Йдуть жінки, зупиняються. Болять руки. Хлюпає вода. Ломить спину. Раптом назустріч три хлопчики. Один через голову перекидається, колесом ходить. Милуються ним жінки. Другий соловейком заливається, пісню співає. Заслухалися жінки. А третій до матері підбіг, взяв у неї важкі відра і поніс. Питають жінки у старенького:

- Ну що? Як вам наші сини?
- А де ж вони? - відповідає старий.
- Я лише одного сина бачу.

Колискові

Ой ну, люлі, люлі

Налетіли гулі,
Сіли спочивати,
На дядьковій хаті,
Сіли на воротах
В червоних чоботях,
Стали думати й гадати,
Чим донечку годувать,
Чи кашкою з молочком,
Чи солодким яблужком?
А, а, а...

*Баю-баю,
засинай*

Баю, баю, бай, бай, бай,
Спи, дитино, засинай,
Спи, малесеньке дитячко,
Вже втомилась оченятка.
Баю, баю, бай, бай, бай,
Спи, дитино, засинай,
Баю, бай - засинай.
Лю-лі, лю-лі, треба спати,
Вже попустили пташенятка,
Їм матуся у садочку
Теж співала співаночку.

Народні пісеньки забавлянки

Ой чук-чуки, чуки-чок,
Пішли діти в садочок,
Там нарвали квіточок,
Сплели доні віночок.

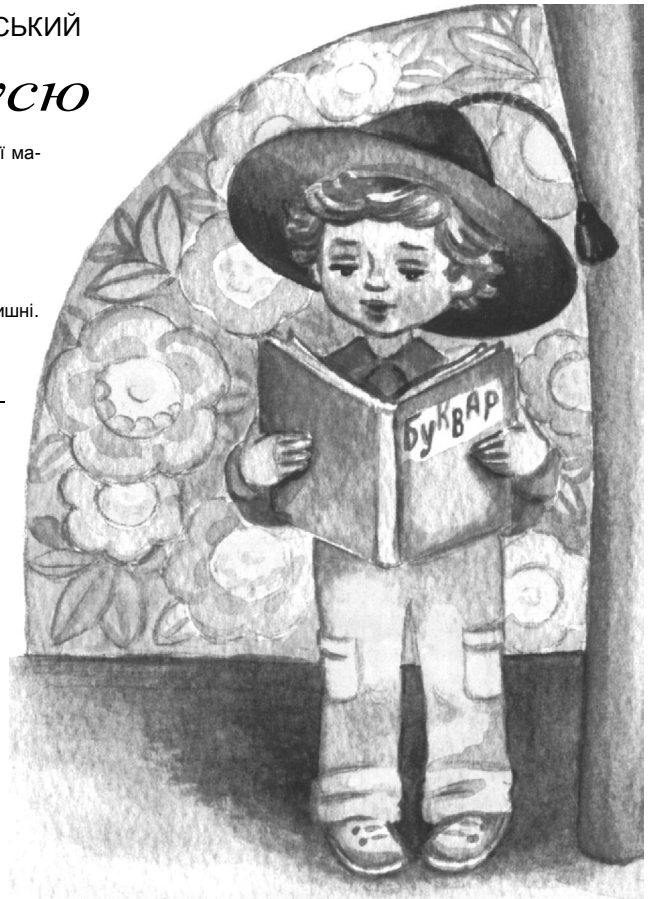
Закликання

Не йди, не йди, дощичку,
Зварю тобі борщичку
У глинянім горщичку,
Поставлю на дуба,
Дуб повалився,
Горщик розбився,
Дощик полився.

Лічилки

Котилася торба
З високого горба.
На кого попаде,
Тому спати припаде.

Сонечко бігло по небу,
Зупинилось коло тебе,
Раз, два, три,
Біжи і ти.

Роман ЗАВАДОВИЧ

Мій тато

Немає в світі кращих друзів,
Як я й мій рідний тато:
Ми любимось так дуже-дуже,
Що годі й розказати!

Мій тато добрий і ласкавий,
Всміхнеться - сонце зріє,
Він різні гарні гри-забави
Придумати уміє.

У вільний час книжки зі мною
Читає, оглядає,
І мови рідної, дзвінкої
Щодень мене навчає.

Казки розказує чудово,
А знає їх чимало -
Й повлю кожнісіньке я слово,
Щоб марно не пропало.

Улітку йдемо в парк гуляти,
А взимку - на санчата.
Любити Бога, зла цуратись -
Усього вчусь у тата.

Я кожного шаную тата,
Хоч як їх скрізь багато,
Та лиш таким хотів би стати
Розумним, добрим і завзятим,
Як мій, мій рідний тато.

Кий, Щек, Хорив і Либідь. Твір Валентина Задорожного

Nāyōèí

Інна Пархоменко

АНТІОХІЯ — ЦЕНТР РАННЬОГО ХРИСТІЯНСТВА

Одним з найдавніших міськ раннього християнства, звідки, до речі, і походить назва «християни», є місто Антіохія у Східній Туреччині. Донедавна мало назву «Антак'я», з минулого року — переймено-

Аристофана про персів, і коли на них посипалися стріли — не вставали, бо вважали, що так і задумано.

У 538 р. перси дуже поруйнували місто. У 1098-1268 рр. тут перебували хрестоносці (не-

У XII ст. була добудована стіна — фасад до печери у горі Сильпис (сучасна назва — Неджар Даги, 500 м). У цій печері за містом у I ст. таємно збиралися християни, зокрема апостол Петро та Варнава,

Ієроним перекладав Біблію (Вульгата) і побачив у видінні Ісуса Христа у 373 р.

Відомим єпископом у Антіохії протягом 40 років був св. Ігнатій Богоносець. Йоан Златоустий, коли служив у Антіохії,

оскільки саме тоді моші мученика були захоронені у церкві св. Климента у Римі. Сюди вони перевезені з Антіохії за часів імператора Юстиніана під час завоювання Антіохії перським царем Хозроєм (540 р.). Св. Ігнатій залишив по собі послання, зокрема до Полікарпа. У 1646 р. в бібліотеці Медичі у Флоренції було відкрито і видано І. Фоссом 7 послань.

У 1845 р. англійський вчений В. Кюртон видав давні сирійські переклади послань Ігнатія до ефесян та римлян. А у 1839 р. англієць Генріх Таттам, знавець коптської мови, у Нитрійському монастирі в Єгипті знайшов давній кодекс із сирійського послання св. Ігнатія до Полікарпа (I пол. VI ст.), а також інші рукописи, які були перекладені та видані англійською мовою.

Неподалік від Антіохії, на річці Пірамус, є село Мопсует, де мешкав відомий церковний письменник Теодор Мопсуетський. Єфрем Сирин складав тлумачення його творів.

Це — живописна долина із старовинним мостом, поміж горами. Ріка була кордоном Кілікії. Звідси, через гірський прохід, так звані Кілікійські ворота, йшов апостол Павло із Силою та Варнавою у другу місіонерську подорож.

Через місто і досі протікає річка Оронт (сучасна назва Асі Нехра), що впадає у Середземне море біля м. Іскендерума, з якого вирушили в першу місіонерську подорож апостоли Павло та Варнава.

Зі сходу місто оточує гірський хребет із залишками фортеці. Повітря тут вважається корисним, клімат — здоровим. Це зазначає у своїх подорожніх записках і мандрівник із Києва — Василь Григорович-Барський.

У 1728 р. він прибув сюди на свято архангела Михаїла: «шел вместе с християнами и слушал Божественную Литургию, которая была в одной пещере, в горе, где по воскресении и праздником собираются православныи и творять Службу Божию. Пещера, в которой происходит Литургия в дни праздничные, востальные дни стоит пустая, и только когда собираются християны берут они с собою свечи, иконы и одежды священные, а потом забирают домой. Православие хранят твердо». «Воду

Антіохія. Храм I ст. від Р.Х., де молилися перші християни

ване на стару арабську назву «Хатай» (назва держави хеттів).

Це місто має давню історію, від попередніх цивілізацій залишилися багато артефактів, виставлених у місцевому археологічному музеї.

У 300 р. до Різдва Христового місцевість була завойована римлянами. Сподвижник Олександра Македонського Селевк Нікатор назвав свій осідок на честь батька Антіоха — Антіохією. Римська провінція Селевкія існувала з 222 до 64 р. до н.е. Імператори Марко Антоній та Тиберій забудували її мармуровими вулицями з колонидами, театрами, стадіонами, скульптурними поставами (Калігула у вигляді Зевса). Будинки були багато оздоблені мозаїками.

У Селевкії мешкало біля 200 000 римлян, також тут жили юдеї і сирійці. У цих місцях говорили грецькою мовою. Селевкія була осередком культури, де особливо любили театр. Коли у 260 р. на місто знаєцька напали перси, всі жителі перебували в театрі на виставі

подалік, у річці Гьоксу, потонув рудобородий Фрідріх Барбароса). До того часу відноситься легенда, описана в поемі італійського поета епохи Відродження Торквато Тассо «Звільнений Єрусалим». Донька антіохійського володаря Ермнія була взята у полон хрестоносцями і подарована лицарю Танкреду. Він повісився шляхетно, звільнивши її. У відповідь Ермнія покохала його і вирішила повернутися до його табору, проте він, поранений, вже помирив. Це стало сюжетом картини Миколи Пуссена «Танкред та Ермнія» (1630), що зберігається в Ермітажі.

Саме за часів господарювання тут хрестоносців, у 1098 р. у церкві св. Петра було знайдено славнозвісний «спис сотника Лонгіна». Знахідка тоді допомогла одержати перемогу над сарацинами (арабами). Подальша доля списа невідома. Є гіпотеза, що це — не справжній спис, бо інший був у Константинополі в церкві Пресвятої Богородиці у Фосорі.

який першим прийшов у Антіохію. Ця печера існує у тому ж вигляді й досі — це витвір природи з високою стелею та таємним ходом нагору зліва. Зараз тут у центрі стоїть мармуровий саркофаг, таке ж крісло та вмонтована невелика скульптура апостола Петра у стіні. Ватикан у 1983 р. назвав це місце святим, і 29 червня, у день свята апостолів Петра і Павла, тут відбувається урочисте богослужіння за участю численних прочан з Риму. Проте і щодня, особливо влітку, підіймаються до печери звивистим шляхом багато місцевих турків з дітьми, подорожні з інших країн. На терасі біля печери — столики кав'ярні під розлогим деревом. Звідси, з висоти, відкривається чудесний вид на місто в далечині (печера розташована на околиці). В печері всі потайки, поспіхом намагаються відломити шматочки каменя на пам'ять.

У 252-300 р. тут буларезидентія патріарха антіохійського. В Антіохії народився Йоан Златоустий, і саме тут святий

написав йому похвалу і зазначав, що він був поставлений самим апостолом Петром і став другим антіохійським єпископом після Єводія.

Ігнатій, за словами Йоана Златоустого, був вірцевим єпископом, сприяв запровадженню антифонного співу. За часів імператора Траяна, який прибув у Антіохію 107 р., Ігнатія було заарештовано і відвезено до Риму, де його віддали на поталу звірям. Про муки Ігнатія збереглися детальні записи, залишені свідками, що супроводжували його в Римі. Ці записи видані латиною у 1647 р., згодом — грецькою мовою, у 1869 р. Коли Траян запитав Ігнатія, чому його називають Богоносцем, той відповів, що так називають людину, яка носить Христа у своєму серці.

Де саме народився Ігнатій, не відомо, але походив він із сирійського роду. Святий помер 20 грудня 107 р., і цей день згадується православною церквою і сьогодні. Католицька церква день пам'яті св. Ігнатія вшановує 1 лютого (за старим

народ пьет из речки. Она хорошая, и воздух также хороший, потому и люди крепки и сильны».

Він зауважує і багато дерев та садів. Відомо, що у лавровому гаю, присвяченому язичницькій німфі Дафні, з храмом Діани, збиралися апостол Павло з Варнавою і проводили там бесіди. Багато зображень Дафни, а також таких мітичних грецьких персонажів як Геракл, Артеміда, Нарцис, Афродіта у вигляді мозаїк II ст. зберігається у місцевому музеї, а хетські скульптури левів взагалі датуються XII ст. до н.е.

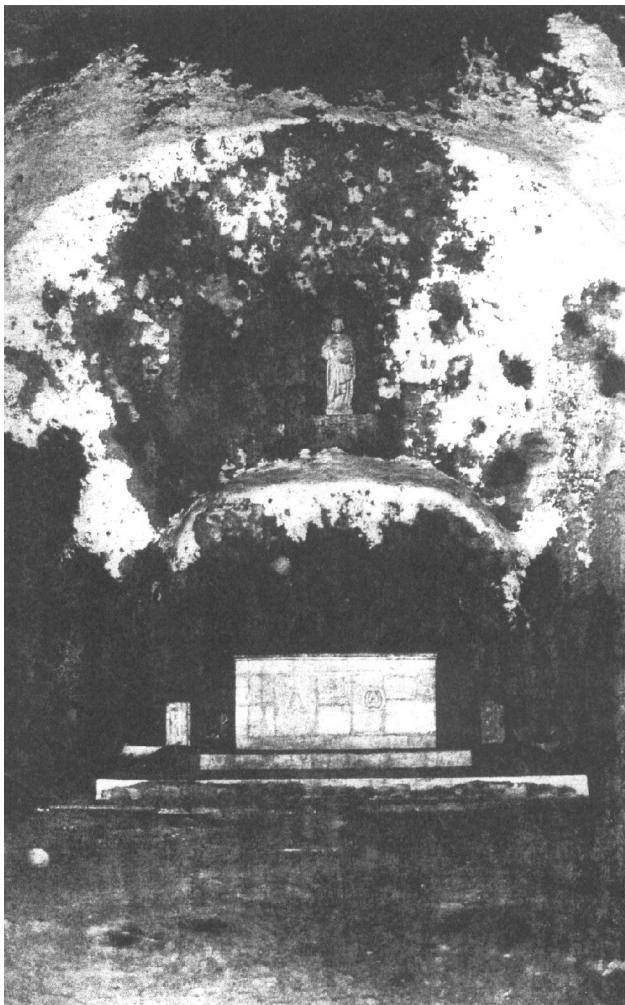
Археологічні розкопки почалися тут 1932 р. Принстонським університетом. У передмісті Каусьє, за мостом через Оронт була знайдена важлива для історії церковних речей чаша для причастя, знаменита «антіохійська чаша» з постатями Христа і апостолів.

Експедицією тоді керував У. Кембел. Принстонський університет був єдиним організатором археологічних

Загальний вигляд сучасного міста Хатай

розкопок з історії Візантії в кінці 1940-1950 рр.

Святий престол у печері

Ідея створення музею належала відомому археологу Леонарду Вуллі з Британського музею. Відкриття відбулося 23 липня 1948 р. Відтоді це найбільший музей римської мозаїки в світі, який входить у число перших списків Юнеско. В музеї продаються відеокопії з мозаїками, гарні великі альбоми з репродукціями, путівники з науковою анотацією. Численних іноземних туристів привозять сюди заради цього музею мозаїки.

Деякі мозаїки після розкопок були взяті до Лувру, як наприклад, знахідка у каплиці в пам'ять єпископа Бабили (387 р.).

В місті ще є храм XIX ст. св. Петра і Павла (католицький). Звідси пролягає найближча дорога до міста Алеппо (Сирія). Саме цією дорогою йшов український мандрівник В. Григорович-Барський, а до нашої країни — Павло Алеппський.

Нещодавно тут відкрито авіаполітання Стамбул—Хатай.

Алилеєм, Христе Боже

Алилеєм, Христе Боже во Йордану,
Чудувався сам Сус Христос Святому Йвану. (2)
Ісус Христос у Йордані голову склонив,
Святий Іван черпнув води та й Го охрестив. (2)
А Господь Бог втворив небо, з неба говорив:
«То є Син Мій возлюблений, що Іван хрестив.
А Дух Святий яко голуб над головами:
«Не бійтеся, християни, сам Господь з вами». (2)
Хрещався о Владика во Йордану,
Йшли голоси над небеси та й над водами. (2)
Виділи с мо во Йордані Трійцю Пресвяту,
Єдиную і суцую, нероздільную. (2)
Слава Богу найвищому, що Ся об'явив,
І во ріці, во Йордані сам Ся охрестив. (2)
Ви, побожні християни, в пісні радійте,
І во річці, во Йордані води черпайте. (2)
Зо святими молитвами цей дім кріпите,
Та дай Боже здоров'ячка господареві. (2)

Максим БУТКЕВИЧ

ІРРАЦІОНАЛІЗМ У ХРИСТІЯНСЬКІЙ ФІЛОСОФІЇ

Закінчення. Початок на стор. 4

Більша, ніж гірчичне зерно, яким можна зрушити гору проблем, що утискує українське православ'я. Перевага (або, з точки зору розуму, недолік) Вишенського була у тому, що він не перебував увесь час у боротьбі — хіба що в боротьбі з «піднебесними духами злоби» і їх спокусами; він не був увесь час зайнятий практичними, буденними справами. Беручи за основу життя віру, «Іоанн инок з Вишень от святої Афонської гори» бачив з свого Афону те, що вище за буденність, бачив якісь нові обрії, які відкривалися мало кому до і після нього, і згідно з ними жив за вірою.

Щодо ставлення до освіти, то звичайно вважають, що Вишенський визнавав необхідність основних знань, а науки, «високі матерії» вважав непотрібними і навіть шкідливими. Це не зовсім так. Ось його власні слова:

«Я не ганю високоправні знання, але ганю те, що теперішні наші нові руські філософи не можуть нічого прочитати у церкві ані того самого Псалтиря, ані Часослова. А виходить, що коли хтось щось трохи й знає, а досягне якогось рядка аристотельських байок, уже Псалтир читати соромиться і ні в що ставить будь-яке церковне правило, бо вважає його простим і дурним».

Існувала ще одна причина дуже обережного ставлення Вишенського до освіти: «...Я б радив... по-перше: узаконити церковну службу благочестя і словеслов'я і научити того дітей; також, утвердивши свідомість віри благочестивими догматами, вже по тому не забороняти торкатися зовнішніх управностей для відома... Не про сором учитися я кажу, а щоб не відпали від благочестя, турбуюсь, а що багато хто постраждав, відомо вам... Мене-бо задовольняє простий і нехитрий Христос, тож у Ньому всі скарби премудрости розуму».

Тут полеміст був правий: він розумів, що якщо піддавати істини віри перевірці розумом, то швидше людина стане або атеїстом, або католиком — адже у католицизмі був томізм, який пов'язував розум і віру. Цього і боявся Вишенський, адже він виступав за віру, яка може спасти навіть без знання.

І врешті-решт, Вишенський виступає (як видно з наведеного уривку) проти мирської філософії як прояву розуму з точки зору віри. Основою всього має бути віра. А знання, що від розуму, має бути «для відома».

Справді, чи можна розгадати загадку Бога засобами розуму? Як і багато хто інший, полеміст зіштовхнув віру й розум, вибираючи віру.

Отже, Вишенський і його твори являють собою яскраву складову української філософії, український теологічний ірраціоналізм, хоча письменник, звичайно, не називав його так. Треба сприйняти ідеї полеміста, осмислити, провести «аналізу вірою», а не відсувати його кудись у минуле, як історичний анахронізм. Вишенський — цілісна і яскрава постать світового масштабу; його не можна сприймати «частково» або щось вважати застарілим, його думки — на єдиній основі, на камені, на вірі побудовані, й розділяти їх не можна. Вони вимагають однозначного рішення: або «за», або «проти».

І якщо людина хоче спастись, вона повинна сказати — «за».

Фрагменти

«Академія» — Гуманітарний альманах — 1993

РАїса ГУСЛЕНКО, канд. техн. наук, м. Київ

Про Шевченків дуб у Лазірках і не тільки

Велетенський Шевченків дуб, що розкинув широку крону, верхів'я якої сплелося з верховіттям ще двох дубів, що росли поруч, показала мені у 1948 р. моя мати — Пелагія Іванівна Міщенко. Віддалік росли три високі-високі ялини. І дуби, і ялини — рештки великого парку найвпливовішого свого часу поміщика Величка, маєток якого не зберігся. Вцілів лише флігель та великий льох.

Тепер з трьох дубів лишився тільки Шевченків. Історію його вивчав наш земляк Іван Шовкопляс, професор, доктор історичних наук, в минулому директор Інституту археології АН України, який зробив багатий внесок у розвиток знаменитого історико-краєзнавчого музею в Лазірках. В експозиції музею був опис відомої стоянки первісної людини, відкритої І. Шовкоплясом у Гінцях, що входили до складу Лазірківського району.

Працюючи з архівами, Іван Гаврилович шукав документального підтвердження відвідин Шевченком Величка. В переданих матеріялах він стверджував, що поет відвідував могилу Бурти у Лазірках. Йшлося в них також про те, що власник винокурного заводу К.І. Величко мав у маєтку велику бібліотеку. Про зміст тих записів свідчить П.Д. Зінчук — заслужений працівник культури України, моя землячка. В її присутності у червні 1972 р. ті матеріяли Іван Гаврилович передав А.М.Грінченку. Тоді ж відбулося їх обговорення, до якого долучився інший наш земляк кандидат філософських наук, доцент катедри філософії держуніверситету ім. Т.Г. Шевченка В. Шовкопляс, що також приніс власні записи до музею. До його батьків — Афанасія Андрійовича та Меланії Дмитрівни якимось чином потрапила частка архіву відомого етнографа Володимира Науменка. На початку 30-х років вони разом зі своїм малим сином Віктором поїхали до Києва. Зустрілися з Максимом Рильським і передали йому папку з архівними матеріялами.

У 37-му А. Шовкопляс був репресований. Загинув. Тому записи про зміст частки архіву В. Науменка Віктор Афанасійович зробив зі слів своєї матері. Вона добре пам'ятала, що там був рукопис (можливо автограф) вірша А. Чужбинського «Гарно твоя кобза грає», присвяченого Т. Шевченку. Були там і спогади А. Чужбинського про Шевченка, переписані кимось без скорочень. В них автор згадував, що гостюючи у нього, Шевченко багато ходив сам пішки поблизу Ісківець, відвідував могилу Бурти у Лазірках. Разом з подарем «ходили вони по берегах Сули та Сліпороду».

В минулому Бурти були високою козацькою могилою, де за царя проводилися розкопки. Тоді нібито знайшли там скитське золото. Могила стояла дещо оддалік від Лазірок за Хорольським садом, вбік до дороги на Іванівку. Це лівий берег Сліпороду. На правому березі поблизу Лазірок також були козацькі могили. Одна з них — зліва від дороги, що в 40-50-ті роки прямувала з мого села на Яблунів, на відстані близько півкілометра за лісо-мугною, що немов стріла, простягалася від Причепилівки до Довжка. Праворуч від дороги на Яблунів за першою могилою, на відстані кілометрів

зо два, підіймалися, мов сторожа, ще три високі козацькі могили. Називали їх Три Брати.

В роки мого дитинства перша досить висока могила була розорана. Трьох Братів на той час не торкалося лезо леміша. Не оралося і поле біля них. Це було пасовисько, густо-густо вкрите високим пиєм та різнотрав'ям, як і самі могили. В одній з них був викопаний приямок метрів два діаметром. На дні його — шурф, що йшов углуб. В 50-х роках і приямок, і шурф поросли травою, задернувалися. За переказами, там нібито шукали скарб. Ці могили були описані Грінченком. Описи зберігалися в історико-краєзнавчому музеї Лазірок. Останні його записи з історії села датовані 1969 роком.

Глибинне відчуття суті історії вибудувало в душі та свідомості Андрія Максимовича орієнтири, спрямовані на створення історико-краєзнавчого музею Лазірок — на той час районного центру на Полтавщині. Для цього він вивчав історію, збирав знаряддя праці, побути, культури стародавніх часів, до і післяреволюційного періоду; стародруки, документи, фотографії, листи фронтників та ін. Андрія Максимовича глибоко шанували в Лазірках. Тому несли до музею найцінніше, що мали в своїх оселях, найкращі рушники, гаптовані бабусиними руками, вишукане жіноче вбрання в «червоно-чорних роздумах мережок» та багато ін. Серед експонатів був першодрук «Кобзаря» Т. Шевченка. Його передала до музею Світлана Михайлівна Запорожець. «Кобзар» був сімейною реліквією, як пам'ять про прадіда, що купив той першодрук 1840 року за царського карбо-

ванця. Історико-краєзнавчий музей у Лазірках, як стверджує І. Копотун, мав велику «колекцію творів художніх ремесел, іконопис, чудові вироби декоративно-ужиткового мистецтва — килими, плахти, рушники, вишивки. Цей сільський краєзнавчий музей знали по всій Україні. Про нього написано в багатотомному виданні «Історії міст і сіл Української РСР» (1967 р.). Як один із двох сільських історико-краєзнавчих музеїв України Лазірківський музей був внесений до реєстру ЮНЕСКО.

Загалом історико-краєзнавчий музей, так би мовити, культивував у селі культуру, сприяв зростанню освіченості, національної самосвідомості, патріотизму, гідності людей. Це був не тільки осередок культурних цінностей та зразків витонченого народного мистецтва, а ще й **концепт могутнього духу народу, його вміння протидіяти руїні, консолідуватися, чітко тримаючись коренів рідної землі, зберігати віковічні народні традиції, працьовитість та душу — мудру, високодуховну, співочу, спрямовану на добро.** То був приклад могутньої волі українського народу залишатися переможцем.

Тож хочу запитати у тих, хто знищував Лазірківський історико-краєзнавчий музей: «Чи задумувався хто-небудь з них над тим, хто і що буде для молоді взірцем у житті? Хто стане прикладом чесності, порядності, цілеспрямованості, відповідальності для наступних поколінь?»

Багатьом моїм землякам невимовно боляче від того, що знищили дітище Андрія Максимовича Грінченка —

музей — духовну, наукову та культурну скарбницю історії села. Ось кого треба наслідувати! Ось ким мають пишатися мої земляки! Ось кому треба низько вклонятися та глибоко шанувати його пам'ять!

Я звертаюся до всіх моїх земляків, причетних у своїх діях до сил Добра, відновити Лазірківський історико-краєзнавчий музей. Для цього необхідно громадою звернутися до владних структур місцевої ради Оржицького району Полтавської адміністрації з вимогою: побудувати (чи виділити) приміщення виключно для музею. Звернутися до всіх небайдужих громадян, на очах яких чинився шабаш знищення музею, і разом розробити план по відновленню експозиції. Потрібно передусім відновити по можливості експонати демонстраційного фонду, які збирав по маковому зернятку протягом багатьох років А. Грінченко.

Та ще хочу запитати своїх земляків: «Чи не забули вони про толоку, коли після війни гуртом будували (всією громадою) погоріцьким хати?»

У 2007 році у своєму листі до мене І. Копотун — автор книг «Сліпорід», «Сліпорід — отчий край» та ін. — зазначив, що при їх написанні користувався рештками музейних фондів з історико-краєзнавчого музею Лазірок. Жив він тоді в Полтаві. Але досі не знайдено матеріяли, написані професором І. Шовкоплясом, та записи доцента В. Шовкопляса. Тож знову постає питання: чи відвідував Т. Шевченка маєток Величка у Лазірках? Чи відпочивав поет під одним з дубів у великому поміщицькому парку? На це питання до цього часу немає чіткої відповіді. Тому спробуймо, окрім народних переказів, акцентувати увагу на спогадах сучасників про поета, його подорожах по Лівобережжю, в т.ч. і за завданням Археологічної комісії, археологічних нотатках та повістьях поета. Це задля того, щоб отримати побічні, а можливо і прями докази відвідин поетом Величка.

Очевидне, конкретне, оповідуване сучасниками поета, формує знання про події, в центрі яких він перебував. Це бал у Т. Вільхівської, подорож по Україні Лівобережній, весілля у П. Куліша та ін. Все це — джерела аналізу, які дають нам поштовх для припущень, здогадів, гіпотез, що прокладають шлях у невідомість — для розпізнання подій можливих, які, за певних умов, можна вважати такими, що фактично відбулися.

Тож розглянемо необхідні умови для відвідин Шевченком Величка. Ними повинні бути: або запрошення самого поміщика, або візита до нього поета з особою, добре званою і шанованою самим поміщиком. Такою особою безумовно міг бути близький сусід Величка — Чужбинський з Ісківець, від яких до Лазірок близько 16-17 кілометрів. Та й дорога з Лубен по тракту від поштової станції Іванівки звертає до Ісківець через Величків Хутір (околиця Лазірок) і Воронинці. Це якщо їхати лівим берегом Сліпороду; або через Величків Хутір, Довжок (окраїна Лазірок) і Лацинщину — правим берегом річки.

Великою є ймовірність того, що дорогою через Величків хутір Тарас Григорович приїжджав до О. Чужбинсь-

Випускники 1963 р. Лазірківської СШ біля Шевченкового дуба

кого в Ісківці.

Дослідження спогадів О.Козачковського, М.Костомарова, П.Куліша, О.Чужбинського та ін., а також хроніки життя Т.Шевченка, висвітлені О.Кониським, вияснюють ті душевні прикмети поета, які прихилили до нього серця. «Художесвенна натура Шевченка, хоч як розкішно виявила себе в поезії і в малюванні, але ще міцніше і краще виявилася вона в співанню українських пісень народних»... Та й співав же він як! Такого, або рівного йому співу не чув я, — каже Куліш, — ні в столиці, ні на Україні. Від того співу замілила розмова і між старшими, і між молодими: з усіх світлиць гості посходилися до залі, мов до якої церкви... Скоро він вмовкав — його зараз благали співати...». «Шевченко... де б і у кого не був (у гостях)... поведився... з великим тактом і ніколи не вживав у бесіді тривіалізмів... скрізь Шевченка шанували і скрізь він робив свій вплив. Окрім таланту художника і поета потрібно було ще мати... відповідного розвитку духовного і морального на те, щоб художник мав вплив на публіку... Се вже був не Кобзар, а національний пророк, ... геній слова».

«29 червня 1843 р. Т.Шевченко разом з Є.Гребінкою бачимо у Мойсівці на балу Т.Вільхівської. Туди з'їздилися пани з Полтавщини, з Чернігівщини і з Київщини... Бали Вільхівської були для Малоросії ніби той Версаль... Біля дверей у залі цілим тиском дожидали гості поета, щоб повітати».

А ось як згадує той бал А. Козачковський: «... один з його приятелів (С. Гребінка) завів його (Т. Шевченка) до генеральші Т. Волховської..., куди крім місцевого товариства з кількох повітів з'їжджалися знайомі з Петербургу й Москви — близько двохсот осіб. У це світське товариство Шевченко з'явився майже нікому не відомий. Не минуло й години після його приїзду, як серед російської і французької мови чулася вже й українська, а через кілька годин приплили танці, і господина «років за шістдесят, захоплені майже загальним настроєм, протанцювала з Шевченком народну метелицю».

«Пани ж бо всі вітали Шевченка і один перед одним кликали його до себе... Цілий день загальна увага гостей, — згадує О.Чужбинський, — була звернена на поета». Саме там, на балу у Вільхівської, він познайомився з Шевченком. Запросив до себе в Ісківці погостювати. З великою долею ймовірності можна зробити припущення, що серед гостей на тому балу був також і поміщик Величко з близького Лубенського повіту. Бо не міг він оминати світське товариство — різноманітне і веселе.

Після виходу з друку «Кобзаря» (1840 р.) Шевченка знало українське панство. Про це свідчить зокрема запис у щоденнику дочки відомого російського архітектора О. Штакеншнейдера, зроблений з приводу публічних літературних читань у Петербурзі: «Хоч вік вивчай, а все одно не збачнеш того, що називають публікою. Шевченка вона прийняла, наче він геній, який зійшов у залу Пасажу просто з небес».

Вочевидь зараз немає фактичних даних, що потверджували б присутність Величка на «версальському» балу. Але це ще не означає, що його там не було. Якщо ж виходить з того, то поміщик Величко, як і всі інші гості, що «у залі цілим тиском дожидали поета, щоб його повітати», певно, та-

кож радо вітав знаного в Україні гостя... Та й запросив його на гостини до свого маєтку з великим парком, що в Лазірках. До цього слід додати, що поет міг зустрітися з Величком на Іллінському ярмарку в Ромнах у 20-х числах липня 1845 р. Там він «Три дні ваявся в палатке... Свички» — поміщика з Городища, одруженого з сестрою Є.Гребінки, та водночас близького сусіда (14 км від Лазірок) поміщика Величка. Останній, як власник винокурні, певно поставляв власну продукцію на ярмарок. Шевченко міг бути також і там запрошений Величком до Лазірок. (А можливо й повторно!!!).

Розглянемо інші чинники, що могли сприяти візиті поета до Величка. Серед них — безпосередня близькість поміщицького маєтку до поштового тракту, що простягався від Москви до Києва. Проходив він через поштові станції: Лубни, Іванівка, Пирятин.

Наукові дослідження П. Жура свідчать, що їздив поет по Лівобережній Україні саме цією давно наїждженою поштовою дорогою. З досліджень також видно, що поштові карети чи брички, на яких подорожував поет, проїжджали за час подорожей не менш ніж сімнадцять разів станцію Іванівка. Звідси, трохи подалі від поштового тракту, Величків парк і Лазірки виднілися, мов на долоні. Акцентую увагу лише на сімнадцяти проїздах біля Лазірок, бо охоплювали вони лише теплі місяці — з квітня по жовтень. Тільки теплої пори поет міг відпочивати під дубом.

Цей чинник вносить додаткові відтінки до гіпотези про перебування Тараса Григоровича у Лазірках. Справа в тому, що вперше Чужбинського Тарас Григорович відвідав у липні-серпні 1843 р. Ось як про це пише О. Кониський: «В Мойсівці Шевченко перебував два дні. Потім приїздив у село Ісківці Лубенського повіту до Чужбинського і в гурті з ним їздив до інших знайомих. На жаль Чужбинський не назвав в своїх споминках нікого з тих «інших знайомих». Дуже великою видається ймовірність того, що серед «інших знайомих» влітку 1843 р. був і близький сусід Чужбинського поміщик Величко з Лазірок. Окрім літа 1843 р. Тарас Григорович приїздив до Ісківця ще тричі: у жовтні 1843 р., у лютому 1844 р. та в жовтні 1845 р.»

Можна віднайти ще й певні особисті мотивації поета для відвідин Величка. Такими могли бути старання якнайкраще виконати свою роботу в Археологічній комісії: по-перше, описати чи змалювати могили Бурти та Три Брати; по-друге, попрацювати у великій бібліотеці Величка з метою збирання стародавніх актів та грамот. Про козацькі могили в Лазірках міг розповісти Шевченкові Чужбинський під час відвідин Ісківця. Бо ж «ходили вони, — згадує він, — по берегах Сліпороду», де розташовані Ісківці, а недалеко і Лазірки.

«Шевченко, — пише П.Жур, — розпитував у людей і записував перекази про могили». Тому Лазірки, поблизу яких поет проїздив не менше ніж сімнадцять разів, могли його безумовно зацікавити. Тож відвідати Величка він міг і без супроводу Чужбинського. Бо, як підкреслює О.Кониський, Шевченко надзвичайно відповідально виконував завдання Археологічної комісії. Він бажав показати, що «не дурно бере гроші з комісії, бажав подати їй якомога своєї праці». До того ж препорука комісії де в чому збігала-

Родина Шовкоплясів у Києві, що передала частку архіву В. Науменка Максимові Рильському. Світлина поч. 30-х років XX ст.

ся з підготовкою Шевченком матеріялів для наступних випусків періодичного видання «Живописная Украина». Героїчні зусилля Тарас Григорович спрямував також на те, щоб збільшити число його передплатників. Та й з цієї нагоди міг би відвідати найвпливовішого поміщика у Лазірках.

Не можна оминати також Археологічні нотатки Шевченка, з яких випливає, що Тарас Григорович багато уваги приділяв опису могил. Описані ним могили біля В'юнища: Свидова, Бовина, Довга; три Мордачеві могили та ще чотири — «Коло млинів». Це поблизу Мар'їнського.

Опису козацьких могил біля Лазірок Археологічні нотатки не містять. Не знаходимо і їх малюнків. Можливо вони загубилися. «Шевченко, — як пише О. Кониський, — подав до комісії не тільки оті п'ять малюнків, а геть більше... Яка сила його праці десь змарнована була єдине з дурного ostraxу під час слідства по справі Кирило-Методіївського товариства».

Нарешті повернемося до народних переказів, як одного з найвагоміших чинників у пошуку істини щодо перебування Т.Шевченка у Лазірках. Вони дають пізнати ставлення народу до самої події та до героя переказів як особистості. Саме «дух» переказів таїть у собі душу народу. Вона ж бо, як голос Бога, — усередині людей, як космічна сила, як живе творіння, що зігріває серця. Цей «дух» — невидима внутрішня натура переказів, відображає істину, що передається із уст в уста.

Зробимо хронологічний екскурс стосовно Шевченкового дуба в Лазірках на прикладі моєї родини. Привела мене до цього святого місяця мати влітку 1948 року. Було мені тоді дев'ять років. Власне тільки я є носієм цього переказу вже 64 роки. Розповідую історію дуба і синам і онукам своїм. Коли мої матері було вісім

років, історію Шевченкового дуба переказав їй мій дід. Це було 1907 року. Носієм цієї історії на той час був він майже тридцять років. Свідоме сприйняття та розуміння духовного сплеску, викликаного перебуванням Т.Шевченка у Величка, закарбувалося найперше в душі мого прадіда Дмитра Пурпури. Він добре пам'ятав дуб, під яким відпочивав Великий Кобзар, та й передав ту естафету пам'яті моєму дідові — Іванові Пурпури.

Пам'ять про приїзд Шевченка до Величка моя гілка роду несе більш, ніж 150 років. Несуть ту пам'ять і багато інших родин села. Не згасє вона вже 170 років. І не згасє!!! Це один з найвагоміших моментів, що потверджує істину перебування Шевченка у Лазірках.

Тому необхідно в Лазірках закріпити традицію шанування Шевченкового дуба як топонімичного пам'ятника. Потрібно зберегти його для майбутніх поколінь. Зважаючи на поважний вік дуба, підсадити до нього один чи кілька молодих дубків.

Справою чести моїх земляків, всієї української громади є до 200-річчя з дня народження українського генія навести лад біля Шевченкового дуба в Лазірках, дати раду всім топонімичним пам'ятникам, що пов'язані з його ім'ям. Нагадаю, що це Шевченків дуб на Михайлівській Горі, віковічні дуби в Будищі, Холодному Ярі, Шевченків дуб в с. Мар'янському, каштан біля будинку матері Григоровича в Пирятині, липа в Качанівському парку, криниця в Ісківцях та ін.

Бо ж геніальний поет, «яко віщий пророк, ...наче сам народ, говорив те, що говорила народна душа: що сказав би на Україні кожен, ...коли б тільки був спроможен висловлювати свої думки» (О. Кониський).

Андреас ЛЯУН, єпископ-помічник Зальцбурзький

ЗЦІЛЕННЯ Й ПОРЯТУНОК хворих подружж

Протягом останніх місяців я часто стикався з хворими подружжями. Що мені робити?

Якщо Ісус є «Лікарем» (німецьке слово Heiland перекладається водночас і як «Спаситель», і як «Цілитель» — прим. перекладача) і я з Його доручення повинен говорити людям, що означає подружжя згідно з Божим задумом, то я також маю бути здатним зцілюючи впливати на подружжя — не власною силою, а Божою і світлом одкровення.

На мою думку, головною перешкодою для цього є те, що багато подружніх пар вважають, ніби «засоби», які рекомендує Церква, не заторкують причини розладу їхніх стосунків, і крім того, мовляв, не надто ефективні. У відповідь згадаю історію з Наааманом (прочитати яку в оригіналі я рекомендую кожному читачеві: 2 Цар 5,1 і далі).

Наааман є великим володарем, але має проказу. Одна юдейська служниця розповідає йому про проказу в Ізраїлі, який може його зцілити.

Наааман вибирається в дорогу. Однак він сильно розчарується. Йому не доводиться бачити пророка особисто, той лише велить йому сім разів зануритися в Йордані. Реакція Нааамана цілком зрозуміла: «Я гадав, він вийде, виступить переді мною, закличе ім'я Ягве, свого Бога, покладе руку свою на хворе місце і так зцілить проказу. Хіба дамаські ріки Авана і Фарфар не кращі за всяке водоймище ізраїльське? Чому б мені не викупитися там, щоб стати чистим?»

Зрозуміло, «повний гніву він повернувся і пішов геть». Та його слуги розсудливо звертаються до нього:

«Коли б пророк зажадав від тебе чогось важкого, ти б це вчинив; тим краще, що він тобі лиш сказав: «Викупайся, і одужаєш». Наааман заспокоюється й дає себе вмовити: «Так він зійшов до Йордану і сім разів занурився, як наказав йому Божий чоловік. Тоді його тіло стало здоровим, як тіло дитини, і він очистився».

Ось ця біблійна розповідь. Що це має спільного зі зціленням подружжя? Дуже багато! Тому що я думаю: як духовний радник, я повинен звертатися до подругів так само, як слуга до свого пана Нааамана: «Просто чиніть, як каже вам Церква. Слухайте її ще й з стосовно діагнози».

Що це значить конкретно? Наприклад:

— Що буде, коли обидвоє щодня відмовлятимуть спільно й одне за одного вервичку? Адже в порівнянні з нещастям розлучення це дрібничка, як і купання у Йордані в порівнянні з проказою.

А що, якщо обидвоє частіше — спочатку наприклад щодва тижні — ходили до сповіді? Це занадто? У порівнянні з розлученням?

— Що, якщо обидвоє перестали вживати контрацепцію (якщо на стадії руйнування стосунків вони ще мають статеві стосунки)? Контрацепція ж шкодить любові, — каже Павло VI. Якою б вражаючою не була ця діагноза, однак:

— Що якщо тут повірити Церкві і піти іншим шляхом, шляхом Церкви?

— Що, якщо обидвоє чинили згідно з рекомендацією Ісуса ворогуючим людям (Лк 6,27) — не змушувати

себе до великих почуттів, а: «Чиніть добро тим, що вас ненавидять; благословіть тих, які вас проклинають; моліться за тих, хто вас зневажає...». Чи ж не можна цю раду застосувати до пори важкої кризи у подружніх буднях?

— Що, якщо обидвоє поглянули «вгору», на Бога, усвідомили б собі, що, власне кажучи, сенсом і найбільшою любов'ю їхнього життя є Бог, а не партнер? І що час їхнього подружжя проминає, і до вічності залишилося зовсім небагато?

— Що якщо вони почали наслідувати Бога, цього Бога, що переносить і їхні помилки, їм терпеливо знову й знову пробачає? Напевне, вони би помітили, що це дійсно дає силу розпочати все наново.

— Що, якщо вони постійно пам'ятали: любов означає самовіддання, а не самореалізацію. І нехай одне носить тягарі іншого.

Ось, наприклад, ці сім «купелей» у «водах життя», що струменять з дому Божого — вони чинять «гірку воду» подружніх суперечок знову «здоровою», як каже пророк Єзекиїл (47,1 і далі).

Я чую вже заперечення: Це «не так легко»... Щодо «все не так уже й просто», то можна дискутувати, — але до того можна було б принаймні спробувати. Причиною твердження, що це, мовляв, «не так уже й просто», є переважно ось що: переконати подружню пару в кризовій ситуації, щоб вони пірнули у «Йордан», часом важче, аніж прокаженого Нааамана.

3 німецької переклав Олег Конкевич

Несподіваний дарунок

Перед Новим Роком дзвонить телефон:

— Доставка. Посилка. Квартира 40? Буду за 20 хвилин.

— Квартира не вірно. Вірно тільки прізвище і вулиця.

— Але ж ви знаєте від кого чекати посилку...

Думаю від кого ж ще, як не від пані

Катерини Щербань з Канади. Але ж пані Катерина уже понад 40 днів, як на тому світі... Звичайно, вона не забула нас, але щоб посилку...

Звичайно ж, виявилось, від пані Катерини! Навіть здогадуюсь що там: кава, рушнички, консерви, макарони, крупа і так далі. І щось під ялинку...

Усе, як було за її життя. Вона має продовження в дітях.

Добра душа пані Катерини завітає у Святвечір до усіх родичів та знайомих і заспіває: «Син Божий народився».

Оріль. Світлина Ірини Мазуренко

Виправлення

В грудневому числі «Нашої віри» на стор. 13 вміщено некролог, в якому з технічних причин пропущено 1-й рядок

Виталій Ничипорович Шевченко
(1934-2012)

Передплатуйте газету

У кожному поштовому відділенні можна передплатити газету «Наша віра», індекс **61671**.

Газета містить актуальні матеріали з релігії та історії, богословські, філософські, літературознавчі та публіцистичні статті. В кожному числі є сторінка для дітей та юнацтва.

Передплатіть газету собі та подаруйте передплату друзям.

4 620100 280012

Засновник
і видавець
— колектив
Редакції газети

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР
Євген СВЕРСТЮК

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Архiep. Ігор (ІСІЧЕНКО), Євген СВЕРСТЮК, Раїса ЛИША, Юрій ВІВТАШ

ЛІТЕРАТУРНИЙ І ХУДОЖНИЙ РЕДАКТОР: Раїса ЛИША

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР-ОРГАНІЗАТОР: Надія САМУЛЯК

КОМП'ЮТЕРНА РОБОТА: Антоніна ТКАЧЕНКО

Зайти: вул. Межигірська 21, 04071

Дяlistів: Україна-Ukraine, 01001, Київ-1, а/с283.

E-mail: nashavira@ukr.net; http://www.nashavira.ukrlife.org

Телефон-факс: 425-68-06

Наш розрахунковий рахунок: 26004001282001, МФО300142 в УКРІНБАНКУ

Ідентиф. код №228993760

Підписано до друку 29 грудня 2012 р.